

Kommunedelplan for beitebruk 2014-2026

Vedtatt av Sør-Fron kommunestyre: 28.april 2015, K-sak 017/15

Revidert: 19. april 2026 med vedlegg 9 og 10, MAL-sak 004/26

1	INNLEDNING	3
2	BEITEBRUKEN I SØR-FRON	4
2.1	Arealgrunnlaget	5
2.2	Utmarkbeitets omfang og verdi	5
2.3	Beitekvalitet og beitekapasitet	7
2.4	Beiteretter	16
3	ORGANISERT BEITEBRUK – BEITELAGENE I SØR-FRON	18
3.1	Ryssland beitelag	19
3.2	Børkdalsfjellet beitelag	22
3.3	Gjerdseter og Vallen beitelag	23
3.4	Vestkjølen beitelag	24
3.5	Østkjølen og Vuludalen beitelag	25
4	LOVVERK OG RAMMER	27
4.1	Aktuelle lover og forskrifter	27
4.2	Beiting i allmenningene	28
4.3	Lokale rammer	29
5	UTFORDRINGER KNYTTET TIL BEITEBRUK	30
5.1	Beiteretten	30
5.2	Gjengroing	31
5.3	Rovvilt	31
5.4	Tekniske innretninger	35
5.5	Hunder	35
5.6	Organisering av beitelagene	35
6	TILTAKSDEL	36
6.1	Ta hensyn til beiteinteresser i kommunale planer.	36
6.2	Informasjon om gjerdning og beiterett	36
6.3	Kontroll og vedlikehold av gjerder i utmark	36
6.4	Øke andelen storfe i utmark	37
6.5	Få med flere storfebrukere i organisert beitebruk	37
6.6	Rydding av beitearealer i utmark	38
6.7	Forebygge tap av dyr på utmarksbeite	38
7	BEREDSKAPSPLAN FOR BEITEBRUK I SØR-FRON	39
8	VEDLEGG	41

1 INNLEDNING

Verdien av utmarksbeite i Sør-Fron utgjør omtrent 20 mill.kr/år fordelt på fôruttak fra utmarksbeite, utbetalt beitetilskudd, samt kjøtt- og ullproduksjon.

Plan- og utviklingsutvalget i Sør-Fron kommune vedtok 03.04.2006 med saksnr. 059/06 at det skulle utarbeides en beitebruksplan for Sør-Fron.

Utmarksbeiting er en viktig del av ressursgrunnlaget for landbruket i Sør-Fron og en viktig velferdsfaktor for husdyrene. Bakgrunnen for å utarbeide en beitebruksplan er en arealbruk i stadig endring. Utmarksområdene i Sør-Fron har flere sterke arealinteresser som beitebruk, reiseliv, friluftsliv og hyttebygging. Situasjonen er i dag preget av økt konfliktnivå mellom beitebruk og rovviltpolitikk, økende press på utmarka gjennom hyttebygging og økt turisttrafikk, samt gjengroing av områder som tidligere ble beitet eller hogd. Beitebruken i Sør-Fron er omfattende, og for mange avgjørende for å drive næring. Det er derfor viktig å få beitebruken med i plansammenheng.

Formålet med beitebruksplanen:

1. Dokumentere beitebruken i utmark, og synliggjøre verdiskapningen.
2. Være et grunnlag for annet planarbeid i kommunen.
3. Komme med tiltak som styrker beitebruken og reduserer konfliktnivået.

Beitebruksplanen får status som kommunedelplan, men vil også være en temaplan til kommuneplanens arealdel som er under revidering pr. mai 2014. Da gjelder behandlingsreglene i plan- og bygningsloven, og planen skal gi føringer inn i arbeidet med kommuneplanens arealdel og i arbeidet med reguleringsplaner. Beitebruksplanen vil være et nyttig redskap i kommunens planarbeid, og i forbindelse med andre politiske beslutninger som berører utmarksområdene. Kommunestyret skal gjøre en vurdering av behov for revidering av beitebruksplanen minst én gang i hver valgperiode, jfr. pbl § 10-1.

Arbeidsgruppen har bestått av:

- Jo S. Kjørstad, Gjerdseter og Vallen beitelag
- Jan Peter Stebergeløkken, Østkjølen og Vuludalen beitelag
- Gudbrand Stokke, Børkdalsfjellet beitelag
- Konrad Trettengen, Vestkjølen beitelag
- Ragnhild Sperstad, jordbruksrådgiver ved Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor, har vært sekretær og koordinator for arbeidet.

Svein Jetlund, GIS-koordinator for kommunene i Midt-Gudbrandsdalen, har bidratt til layout på kartnr. 1, 7, 9 og 10, samt på kartene i vedlegg 1, 2 og 3. Bildet på framsiden er tatt av Marthe Dypdalen.

Politiske mål for utmarksressursene i Norge

Nasjonalt mål

Nasjonalt miljøprogram består av nasjonale mål og strategier, og nasjonale virkemidler. I tillegg gir det rammene for de regionale miljøprogrammene. Hovedmålet for Nasjonalt miljøprogram er å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper, særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjøttes. Et av virkemidlene er tilskudd til dyr på beite gjennom generelt beitetilskudd og utmarksbeitetilskudd under ordningen *produksjonstilskudd i jordbruket*.

Regionalt mål (Oppland fylkeskommune)

Fylkestinget i Oppland vedtok i 2005 følgende mål og strategier som går på utmarksressursene:

- Videreutvikle bruken av utmarksressursene.
- Det er viktig å utnytte Oppland fylkes store utmarksarealer på en forsvarlig måte. Både landbruks-, natur og friluftsarealer og vernede arealer må være et aktivum for opplandssamfunnet, der bruk og vern går hand i hand.
- Ta i bruk utmarksressursene i landbruket på en mer aktiv måte gjennom næringsutviklingstiltak og en mer fleksibel håndheving av lover og forskrifter.

Lokalt mål (Primærnæringsutvalet)

I handlingsplan for landbruket i Midt-Gudbrandsdal 2009-2012 er to tiltak nevnt under satsingsområder som har med beitebruk å gjøre:

- Få i gang beitekartlegging.
- Arbeide for å få innløsning av beiterett før utbygging i hytteområder.

Det ble ikke arbeidet med disse to tiltakene i denne perioden. I planen for 2015-2018, er ikke beitebruk nevnt.

2 BEITEBRUKEN I SØR-FRON

Beiting i utmark har lange tradisjoner i Gudbrandsdalen, og det er indikasjoner på at tidlig setring i fjellet også kan knyttes til annen utmarksbruk, som blant annet jernframstilling fra myrmalm, kullproduksjon og jakt/fangst. Hovedtyngden av aktiviteten har foregått i yngre jernalder og middelalder, men utmarksressursene har trolig vært utnyttet langt tidligere enn dette (Kilde: Kulturarvenheten i Oppland Fylkeskommune, 2012).

Figur 2 Karen (Borolien) Haverstadløkken var budeie på Listugusetra, Vandalen (Kilde: www.gamle-gd-bilder.origo.no).

Figur 1 Arealene utenfor selve setervollene er ofte sterkt kulturpåvirket gjennom lang tids bruk. Her ved Kristensetra (Foto: Hans Petter Kristoffersen, Skog og landskap, 1998).

2.1 Arealgrunnlaget

Sør-Fron kommune har et totalareal på 742 km² hvorav 94 % av arealet er utmark (SSB, 2010). 65 % av kommunens areal ligger over 900 moh (SSB, 2008) og 18 % av totalarealet i Sør-Fron er vernet areal (SSB, 2009).

Beiteområdene i Sør-Fron fordeler seg på både privat grunn og på fire ulike allmenninger. Allmenningsarealet utgjør ca. en tredjedel av kommunens totalareal. På østsiden ligger Vulufjell statsallmenning som utgjør ca. 74 000 daa i Sør-Fron, og Fron-Atnedal Bygdeallmenning hvor beiteretten utgjør ca. 30 000 daa i S-Fron (s.15). På vestsiden ligger Espedalen bygdeallmenning og Fron statsallmenning. Disse to tilhørte fra gammelt av den såkalte "Espedals Alminding under Froen". Denne almenning ble solgt av Staten til de bruksberettigede i 1855. Det ble så fortatt endel utskiftninger, men i ettertid viste det seg at en del av den gamle almenning ble liggende igjen som usolgt. De utskiftede deler av den gamle Espedalen almenning, som Staten solgte i 1855, er i dag Espedalen bygdeallmenning. Den strekker seg over et område på 251 500 daa, hvorav ca. 116 000 daa ligger i Sør-Fron. Fron statsallmenning er den usolgte del av den gamle Espedalen almenning og utgjør ca. 130 000 daa, hvorav ca. 58 000 daa i Sør-Fron.

2.2 Utmarkbeitets omfang og verdi

Verdien av utmarksbeite i Sør-Fron utgjør omtrent 20 mill. kr/år fordelt på fôruttak fra utmarksbeite, utbetalt beitetilskudd, samt kjøtt- og ullproduksjon. Denne ressursen utgjør en vesentlig del av driftsgrunnlaget på mange gårdsbruk.

Beiteressursen er en fornybar ressurs. Sør-Fron har lenge hatt en omfattende beitebasert husdyrproduksjon. Bruken av utmarksressursene har vært, og er fortsatt, en viktig ressurs for landbruksnæringen i Sør-Fron. Beitebruken var på topp på midten av 1800-tallet. Tidligere ble det også høstet vinterfôr i utmarka. Dette opphørte tidlig på 1900-tallet. Seterdrift og beite i utmarka har bidratt til å gi grunnlag for et husdyrhold ut over det en kunne hatt med kun bruk av jordbruksressursene nede i dalen. Bruken av utmarksbeitet var tidligere knyttet til setrene, med storfe og geit som de viktigste beitedyrene. Større hestefølger var også vanlig, spesielt mellom onnene. Antall sau i fjellet var heller lite. I dag er saueholdet den dominerende næringa i Sør-Fron som benytter utmarka, men andelen storfe er økende. Dagens kyr krever mer enn hva den nøysomme dølakua gjorde. Endring av dyresammensetningen i utmarka har også ført til endring av utnyttelsen av beitet. Tabell 1 viser en økning av både sau og storfe på utmarksbeite de siste 18 årene i Sør-Fron, mens antall brukere går ned. Når det gjelder geit og hest, har det vært en reduksjon i antall dyr. Sør-Fron er fortsatt en betydelig seterkommune med melkelevering fra 14 setre i 2014, mot 22 setre i 2005. Det totale antallet produsenter som leverer melk fra seter er høyere på grunn av fellessetrer/samdrifter. Som tallene viser er dessverre tradisjonell setring på sterk retur i Sør-Fron.

Tabell 1 Utviklingen i dyretall på utmarksbeite i Sør-Fron de siste 15 årene (antall brukere for de enkelte dyreslag i parentes) registrert gjennom søknad om produksjonstilskudd (PT-900).

Dyreslag	1996	2001	2006	2011	2013
Melkeku/ammeku	414 (49)	351 (39)	520 (36)	682 (37)	815 (39)
Ungdyr av storfe	698 (68)	687 (57)	944 (49)	1128 (46)	1351 (53)
Sau, voksne og lam	15 124 (106)	16 834 (92)	18 549 (74)	18 632 (68)	18 250 (64)
Geit, voksne og kje	104 (2)	15 (1)	67 (3)	67 (2)	68 (1)
Hest	16 (11)	9 (9)	12 (4)	2 (1)	17 (3)

Fôruttak fra utmarksbeite:

Sør-Fron ligger godt over landsgjennomsnittet med hensyn til bruk av utmarka til beiting. Totalt høstes ca. 2,3 mill. fôrenheter i utmarka i Sør-Fron hvert år. Dette utgjør ca. 16 % av ressursgrunnlaget for jordbruksproduksjon i kommunen.

Totalt høstes ca. 2,3 mill. fôrenheter i utmarka i Sør-Fron hvert år. Sauen er det dyreslaget som høster mest med 1,6 mill. fôrenheter. Det er tatt utgangspunkt i 60-90 beitedager avhengig av dyreslag og fôruttak for det enkelte dyreslag etter tabell 2. Ikke all beitebruk fanges opp her og antall beitedager varierer, så tallene blir derfor noe usikre. Setter vi en fôrenhetpris på kr 3, får vi en verdi på ca. 6,9 mill. kr. For å dyrke tilsvarende fôrmengde med grovfôr kreves ca. 7 000 daa fulldyrket jord. Det er da tatt utgangspunkt i 320 f.e./daa grovfôrproduksjon på fulldyrket jord (jfr. Erling Skurdal, 1997. Beiting i utmark). Til sammenligning er det i Sør-Fron i dag ca. 27 000 daa fulldyrka jord, 700 daa overflatedyrka jord og 9 000 daa innmarksbeite (Kilde: Skog og landskap, 2012. Jordregister for Sør-Fron). Høstingen av fôr i utmark utgjør ca. 16 % av ressursgrunnlaget for jordbruksproduksjon i kommunen.

Tabell 2 Fôropptak for de enkelte dyreslag
(Kilde: E. Skurdal, 1997. Beiting i utmark)

Dyreslag	Fôropptak pr. dag (i fôrenheter)
Sau og lam	1,0 f.e.
Geit og kje	1,0 f.e.
Ammeku/melkeku	6,0 f.e.
Ungdyr av storfe	4,0 f.e.
Hest	5,0 f.e.

For tilskudd til dyr på utmarksbeite er kravet beiting i minst fem uker. Av tabell 3 ser vi at andelen av sau, lam og geit som er på utmarksbeite i Sør-Fron er svært høyt. Rundt 95 prosent av alle sauer og lam oppfyller dette, mens andelen for geit er rundt 83 prosent. For storfe, dvs. melkekyr/ammekyr og ungdyr, er andelen henholdsvis 43 prosent og 37 prosent. På landsbasis er det rundt 88 prosent av alle sauer og lam som oppfyller kravet til tilskudd til utmarksbeite, mens andelen for melkekyr/ammekyr er 29 prosent og for ungdyr 26 prosent (Kilde: SLF, 2011. PT 900). Sør-Fron ligger altså godt over landsgjennomsnittet med hensyn til bruk av utmarka til beiting.

Tabell 3 Antall husdyr i Sør-Fron totalt og på utmarksbeite i 2011 (Søknad om produksjonstilskudd, PT-900 SLF). Totalt var det 141 husdyrbrukere i 2011.

Dyreslag	Antall	Antall dyr på utmarksbeite (> 5 uker)	Antall dyr på utmarksbeite (i prosent)
Storfe	4 601	1 810	39 %
Sau inkl. lam	19 633	18 632	95 %
Geit inkl. kje	81	67	83 %
Hest	43	2	5 %

Beitetilskudd:

Totalt ble det i 2011 utbetalt kr. 5.8 mill. kr i tilskudd i forbindelse med dyr på utmarksbeite i Sør-Fron. Dette er fordelt på de to ordningene produksjonstilskudd i jordbruket (PT) og regionale miljøprogram for jordbruket i Oppland (RMP). For PT ble det utbetalt kr. 2.5 mill. kr for tilskudd til dyr på beite (minst 12 uker) og 3 mill. kr for tilskudd til dyr på utmarksbeite (minst 5 uker). For RMP ble det utbetalt kr. 76 000 fordelt på kr. 8 000 for geiter og kje, og kr. 69 000 for kastrater av storfe som går på innmarksbeite og/eller i utmark i til sammen minst 8 uker. Ut fra satsene pr. dyr tilsvarer dette 125 kastrater i 2011. I sistnevnte ordning er det altså ikke krav til at dyra *må* gå på utmarksbeite, men mange av disse dyra bruker utmarka sommerstid. Av tallene kan en lese at det er en liten prosentandel av oksene i Sør-Fron som blir kastrert. Hoveddelen forblir okser som føres inne hele året. Godkjente beitelag kan søke driftstilskudd pr. dyr av sau, geit, storfe og hest sluppet på utmarksbeite. I tillegg kan beitelagene søke tilskudd til lønnet tilsyn. Totalt ble det utbetalt kr 220 000 i tilskudd til organisert beitebruk i Sør-Fron.

Kjøttproduksjon:

Produsert kjøttverdi i løpet av en beitesesong er vanskelig å beregne. I 2011 ble det levert 400 tonn kjøtt fra storfe, og 212 tonn kjøtt fra sau/lam fra Sør-Fron til kjøttsamvirke og private slakterier (SLF, 2011. Kommunestatistikk kjøtt - tilskuddsberettiget slaktemengde). Førstehandsverdi, beregnet med utgangspunkt i snittpris fra slakteri, inkludert tillegg, av alt kjøtt levert til slakt for Sør-Fron i 2011 er cirka 24 mill. kr. Det er imidlertid usikkert hvor stor del av storfeproduksjonen som kan tilskrives utmarksbeite. Ved en utregning av 1128 ungdyr storfe på utmarksbeite i gjennomsnittlig 70 dager med en tilvekst på 480 g i snitt pr. dag, gir dette 38 tonn kjøtt storfekjøtt (ungdyr) for 2011. Med en gjennomsnittlig avregningspris på 40.6 kr/kg inklusive tilleggspriser i Nortura gir dette en verdi på cirka 1.5 mill kr. Ved en utregning av 12 000 lam på utmarksbeite i gjennomsnittlig 90 dager med en tilvekst på 115 g i snitt pr. dag, gir dette 124 tonn lammekjøtt. Med en gjennomsnittlig avregningspris på 38.9 kr/kg, inklusive tilleggspriser i Nortura, gir dette en verdi på cirka 4.8 mill kr. Vi velger å tilskrive ca. 6 mill. kr til utmarksbeite.

Ullproduksjon:

Totalverdi av ulla, med utgangspunkt i gjennomsnittspris, gir en verdi på 1,4 mill. kr. I dekningsbidragskalkyler, utarbeidet av Norsk Institutt for landbruksøkonomiske forskning 2010/2011, regnes det 0,22 kg ull pr. kg produsert kjøtt. Gjennomsnittsprisen på ull har vært knapt kr 30 pr. kg de siste årene. Med utgangspunkt i kjøttleveransen for 2008 gir dette totalt 47 tonn ull.

Tallmaterialet viser hvilken betydning utnyttning av utmarksressursene har for landbruket i Sør-Fron. I tillegg til den direkte produksjonen kommer sysselsetting innen landbruksrelaterte næringer, utstyrsleverandører m.m. Uten utnyttning av utmarksressursene måtte husdyrholdet reduseres, og sysselsettingen innen landbruket ville vært lavere.

2.3 Beitekvalitet og beitekapasitet

Arealressurskart, kartlagt av Skog og landskap, viser beitekvalitet for sau og storfe. Dataene om beiteverdi bør i større grad brukes i arealplanleggingen i kommunen, spesielt ved omdisponering av areal til utbyggingsformål. Det er god dekning av dette kartverket i Sør-Fron kommune.

Beitebruken i kommunen omfatter både fjellbeite og skogsbeite. Tabell 4 viser at beitelagene Vestkjølen beitelag, og Gjerdseter og Vallen beitelag har størst areal av skogsbeite på henholdsvis 61 % og 77 %. Børkdalsfjellet beitelag, og Østkjølen og Vuludalen beitelag har

henholdsvis 32 % og 39 % skogsbeite. Frodige skogtyper og høgstaudeeng vil ha høy potensiell beiteverdi.

Tabell 4 Tilgjengelig areal og prosent skog fordelt på organiserte beitelag i Sør-Fron (Kilde: Beitelag - <http://kilden.skogoglandskap.no>, 2014).

Beitelag	Tilgjengelig areal (km ²)	Skog (%)
Børkdalsfjellet sausankelag	38	32
Gjerdseter og Vallen beitelag	47	77
Vestkjølen beitelag	168	61
Østkjølen og Vuludalen beitelag	235	39
Sum	488	

Den eneste systematiske redskapen vi har for å vurdere kvaliteten av et utmarksbeite er en inndeling av vegetasjonstyper som sier noe om beiteverdien. Den aktuelle beiteverdien kan være begrenset av høy dekning av høye urter, bregner og vier. Beitekartet viser den potensielle verdien som kan oppnås gjennom kultivering. Dataene om beiteverdi bør i større grad brukes i arealplanleggingen i kommunen, spesielt ved omdisponering av areal til utbyggingsformål. Det er utarbeidet kart som viser beiteverdi for både sau og storfe. I Sør-Fron har Skog og landskap utarbeidet vegetasjons- og beiteverdikart for store deler av utmarksarealet i kommunen. Dette omfatter et areal på ca. 430 km². Arealfordelingen av beiteklassene av kartlagt areal er vist i tabell 5.

Tabell 5 Arealfordeling av beiteklasser av vegetasjonskartlagt areal i Sør-Fron (Kilde: Skog og landskap).

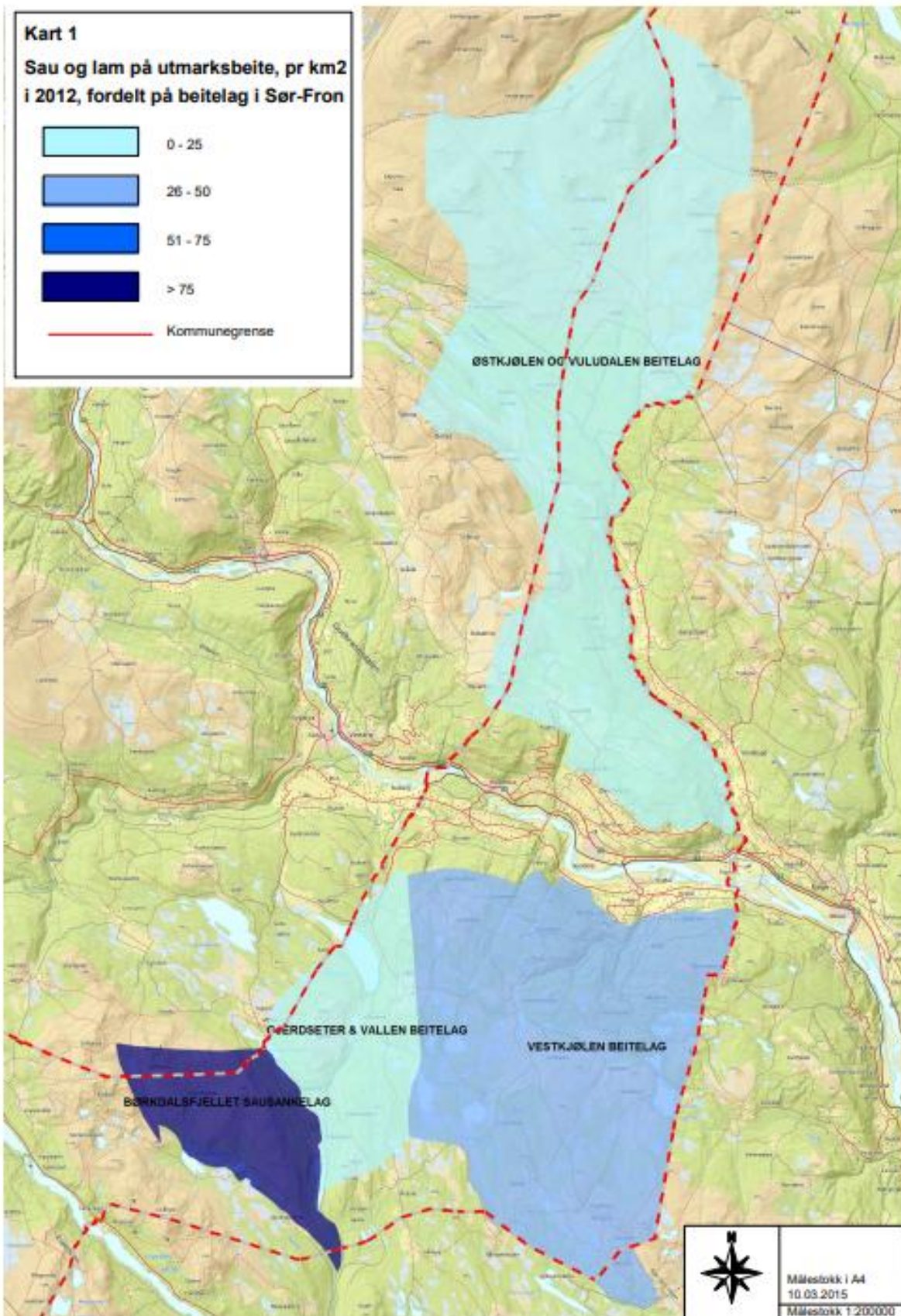
Beite for sau	km ²
Mindre godt beite	152,7
Godt beite	209,0
Svært godt beite	51,8
Dyrka mark	5,0
Beitevollar og hagemarkskog	4,8
Uproduktive areal	7,9
Sum	431,3

Tabell 6 angir hvilken dyreintensitet som er forsvarlig ut fra beitekvaliteten i et område angitt for sau og storfe. For høy dyretetthet har negativ innvirkning på lammevektene, færre beiteplanter mm.

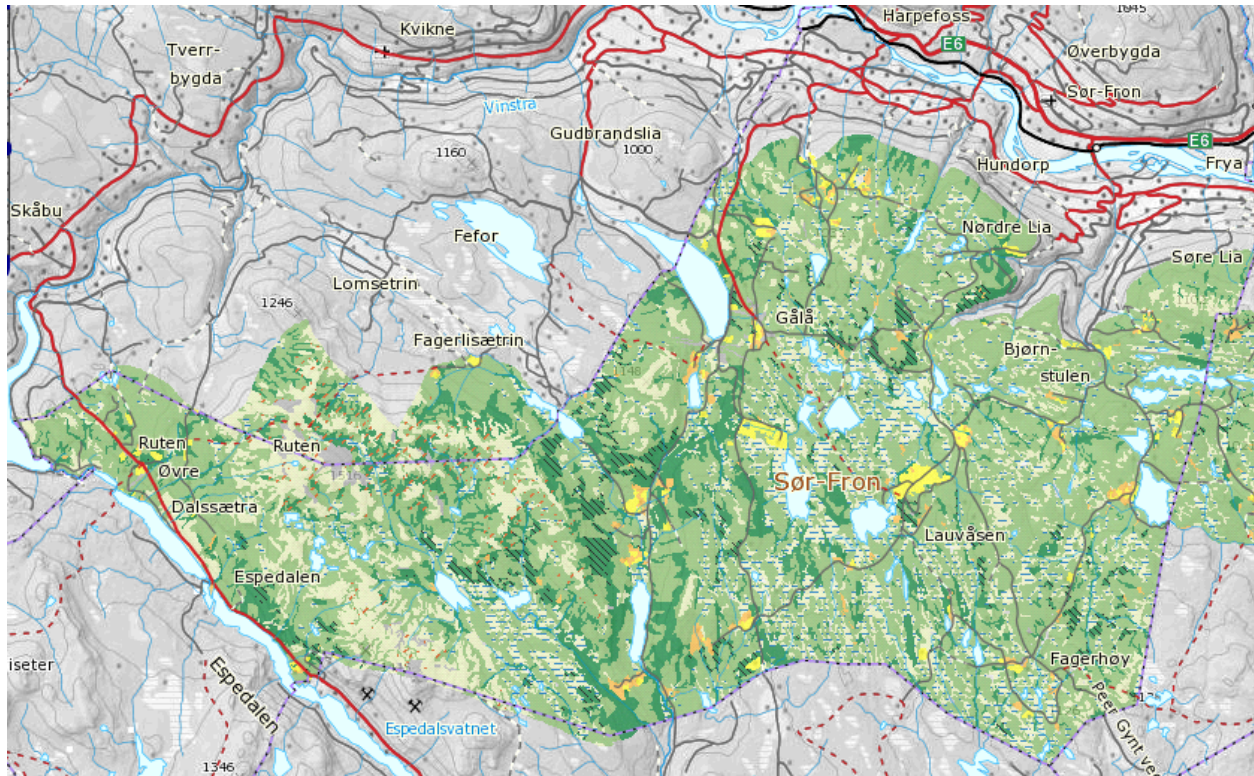
Tabell 6 Beitekapasitet for dyr (samla tall sluppet dyr) på utmarksbeite med et fôrbehov på 1 f.e. (sau) og 5 f.e. (storfe) per dag (Kilde: Tveitnes, 1949).

Fôropptak per dag	Beitekvalitet	Dyr pr. km ²	Dekar per dyr
1 fôrenhet (sau)	Mindre godt beite	33-54	30-19
	Godt beite	55-76	18-13
	Svært godt beite	77-108	13-9
5 fôrenhet (storfe)	Mindre godt beite	7-11	150-95
	Godt beite	11-15	90-65
	Svært godt beite	15-22	65-45

Kart 1 viser antall sau og lam som ble sluppet på utmarksbeite pr km² fordelt på beitelag i Sør-Fron i 2012. Børkdalsfjellet beitelag har høyest beitebelegg med 87 sau/km². Vestkjølen beitelag

har 46 sau/km², Østkjølen og Vuludalen beitelag har 21 sau/ km², og Gjerdseter og Vallen beitelag 13 sau/ km². Dersom en tar utgangspunkt i nyttbart beiteareal (tabell 6), dvs. areal der en kan regne med at dyra tar beite av betydning for tilvekst fra, kan dette se ut til å være et brukbart utgangspunkt for vurdering av beitekapasitet i utmark. Ut fra dagens beitebelegg, ser det ut til at de tre sistnevnte beitelagene har mye å gå på med hensyn til å øke dyretallet på utmarksbeite uten at det går ut over beitekvaliteten.

Kart 2 viser beitekvalitet for sau i Sør-Fron vestfjell, Børkdalsfjellet og videre ned til Espedalsvatnet. Kartet viser vegetasjonsdekket delt inn i 3 beiteklasser for sau. Grunnlaget for inndeling er innholdet av beiteplanter i vegetasjonstypene og hovedtrekk i saue sine beitevaner. Lysgrønne areal er områder klassifisert med mindre godt beite, mellomgrønne areal er godt beite og mørkegrønne areal er svært godt beite. Gul farge er jordbruksareal. Kartet viser at spesielt Børkdalen-Fagerlivatnet-Valsvatnet-Fiskeløysa har større sammenhengende områder med svært godt beite for sau. Lia ned mot Breidsjøen og Espedalsvatnet er også kartlagt med god og svært god beitekvalitet for sau. (Kilde: www.kilden.skogoglandskap.no, 2014).

Sør-Fron vestfjell

Beiting blir drevet i utstrakt grad både med storfe og sau. I barskogsonen blir det drevet skogsdrift. Flere reiselivsbedrifter med utbygde alpinanlegg er lokalisert ved Gålå. I tillegg ligger det en bedrift på Fagerhøy. Det er en sterk konsentrasjon av hytter omkring Gålå. Større utbygginger finner en også ved Lauvåsen, Fagerhøy og i nedre del av Vendalen.

Hele dette området bærer sterkt preg av langvarig kultivering i form av beiting og annen høsting. I dag er gjengroingsprosessen kommet langt i det tidligere åpne beitelandskapet og mye areal er dekt av småvokst, tett bjørkeskog. Kart 2 viser at Børkdalen-Fagerlivatnet-Valsvatnet-Fiskeløysa har større sammenhengende områder med svært godt beite for sau, men mye godt beite finnes spredd over hele området. Områdene med mye myr har høyere beiteverdi for storfe enn for sau.

I deler av fjellområdet på vestsiden, som f.eks. Toftseterhøgda-Vendalshøgda-Fagerhøy, finner man områder med tørketilpassa vegetasjon med lav beiteverdi som lav, lyng og dvergbjørk og

lite beitegras. I det åpne beitelandskapet fra Kantlia mot Fagerhøi er einer og finnskjegg et problem. Områder med høy dekning av dvergbjørk og einer gjør at det er lite med beiteplanter her, slik at dette ikke er så attraktive beiteområder for sau. Dvergbjørk er svært framtrædende på mange skogløse areal og er ofte så tett at det vokser lite med beiteplanter under. Dette er en lyselskende plante som vil gå tilbake ved tresetting. Der det har begynt å komme inn bjørk, finner en ofte også smyle under. For beiteverdien vil det trolig være en fordel at det kommer inn bjørk, da et tresjikt vil redusere fordampingen fra marka og gi levevilkår for arter med bedre beiteverdi, som for eksempel smyle. Bjørka vil altså gi bedre vekstvilkår for gras, slik at det på nettopp disse arealene kan være en fordel med hensyn til beitekvaliteten at "fjellet gror igjen".

Børkdalsfjellet

Beiting blir drevet i utstrakt grad, hovedsaklig med sau, men nå også noe storfe. I barskogsonen blir det også drevet skogsdrift. Området har stor variasjon i beitekvalitet. Vestsida av Håkåseterdalen har høy beiteverdi også over skoggrensa. Lisiden fra Børkdalssetrin til Tverråa er kartlagt med svært godt beite, med store sammenhengende områder med grasrike utforminger. Videre mot Graslia blir beitekvaliteten litt redusert. Øst- og nordsiden av Børkdalen med Bubekkjedalen, Massingdalen og Hestådalen er også svært gode beiteområder, og kartlagt som gode sensommer-høstbeiter.

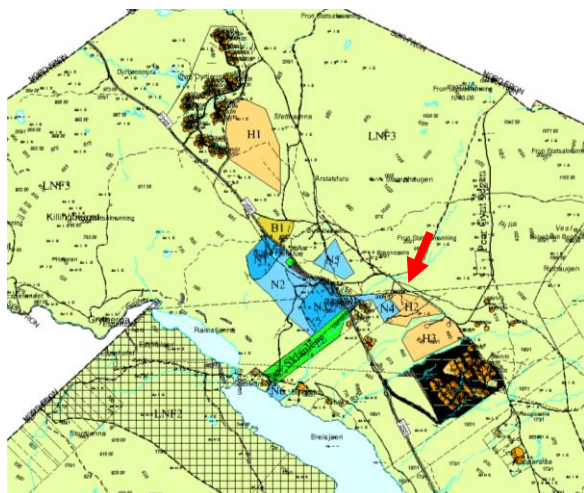
Figur 3 Vestsida av Håkåseterdalen har høy beiteverdi også over skoggrensa. Bildet viser godt det høye vierinnslaget i lisida (Foto: Yngve Rekdal, Skog og landskap, 1998).

Nær mange seterområder, ser en at skogen er borte på grunn av langvarig beiting, slått og hogst. Området øst for Håkåseterlia-Gjelseterdalen bærer sterkt preg av at bjørkeskogen nå erobrer tilbake snauarealet. Skogen her er ung og tett og mye av snauarealet har begynnende tresetting. Dette gjelder for flere seterområder i kommunen. Beitekvaliteten i beiteområdet til Børkdalsfjellet beitelag er høy. I tillegg er det svært ideell høydefordeling i beitet. Snøleieareal er også en indikator for beitekvaliteten, da snøleia gir tilgang på ferskt plantemateriale utover sensommeren og høsten (Rekdal, Y. m.fl. upubl. Beitegrunnlag, beitebruk og avdrått i Børkdalsfjellet sankelag).

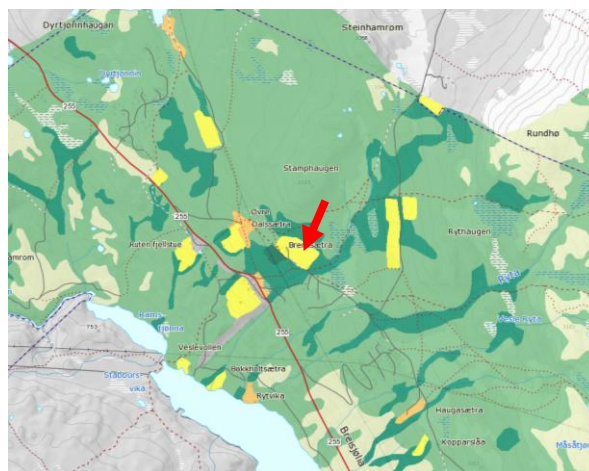
I NIJOS-rapport 2/2000 skriver Yngve Rekdal at «Området (Børkdalsfjellet red.anm.) har høyt beitebelegg i dag, men viser ikke tegn på overbeiting. Tvert om kan det se ut til at beitedyra ikke greier å holde tyrihjem, vier og bjørk fra å gro igjen i lavere deler av området. Storfe vil trolig ha vært til god hjelp for å stoppe tilgroingen på disse arealene». I dette området er det større arealer klassifisert med svært godt beite. Tynning i bjørkeskogbeltet, i dalsida fra Børkdalssetra til Graslia, vil øke produksjonen av beiteplanter. Antall sau som er sluppet i dette området har økt med cirka 700 dyr siden denne rapporten ble utgitt. For Børkdalsfjellet beitelag kan det se ut til at beitelaget nå kanskje ligger i grenseland for dyreintensiteten som er forsvarlig ut fra dagens beitekvalitet. Sikre tall derimot for beitekapasitet kan finnes ved å følge med i bruken av området, utvikling i vegetasjonen og vektene på dyr fra beitet.

Området mellom Børkdalsfjellet og Breidsjøen/Espedalsvatnet

I dette området er det både sau og storfe på beite. I barskogsonen blir det drevet skogsdrift. I Espedalen finnes flere reiselivsbedrifter og en del hytteutbygging. Området har stor variasjon i beitekvalitet. Vest for Børkdalen endrer vegetasjonen helt karakter. I lavere deler gir risheiene og innslag av høgstaudeenger langs bekker, en viss beitetilgang. Opp mot Gråhøin og Ruten er det lite av beiteverdi å finne. Skogen i Espedalen er mest av blåbærtype, men blir rikere med høyere beiteverdi ovenfor Espedalsvatnet (NIJOS-rapport, 2000. Vegetasjon og beite i Børkdalsfjellet). I tillegg til at det går sau og storfe på utmarksbeite i dette området, er det også en aktiv seter med melkeproduksjon, *Brennsetra*, beliggende ovenfor Dalseter høyfjellshotell. Kuene og ungdyra nytter også beite utagjerds. Det er lagt ut flere hyttefelt av Statskog i området. De to største hyttefeltene ligger i Dyrtjønntlia og i Rytli. I gjeldende kommunedelplan for Espedalen er det lagt inn tre nye hyttefelt mellom de to nevnte hyttefeltene og Brennsetra. Disse er vist i kart 3 med symbolene H1-H3. Beiteverdikartet viser at det er større sammenhengende områder med svært god beiteverdi i dette området. Kart 4 viser beiteverdi for storfe i samme område. Beiteverdi for sau har ganske sammenfallende farger/klasser på kartet og er ikke vist her. Det er uheldig at det legges ut hyttefelt nær seterkveer. Områder med svært god beiteverdi bør ikke bygges ned. Store deler av H1 ligger i et område med svært god beiteverdi. Når det gjelder utfordringer knyttet til beiterett, gjerdning og turister med hunder blir dette omtalt i kapittel 5 og 6.

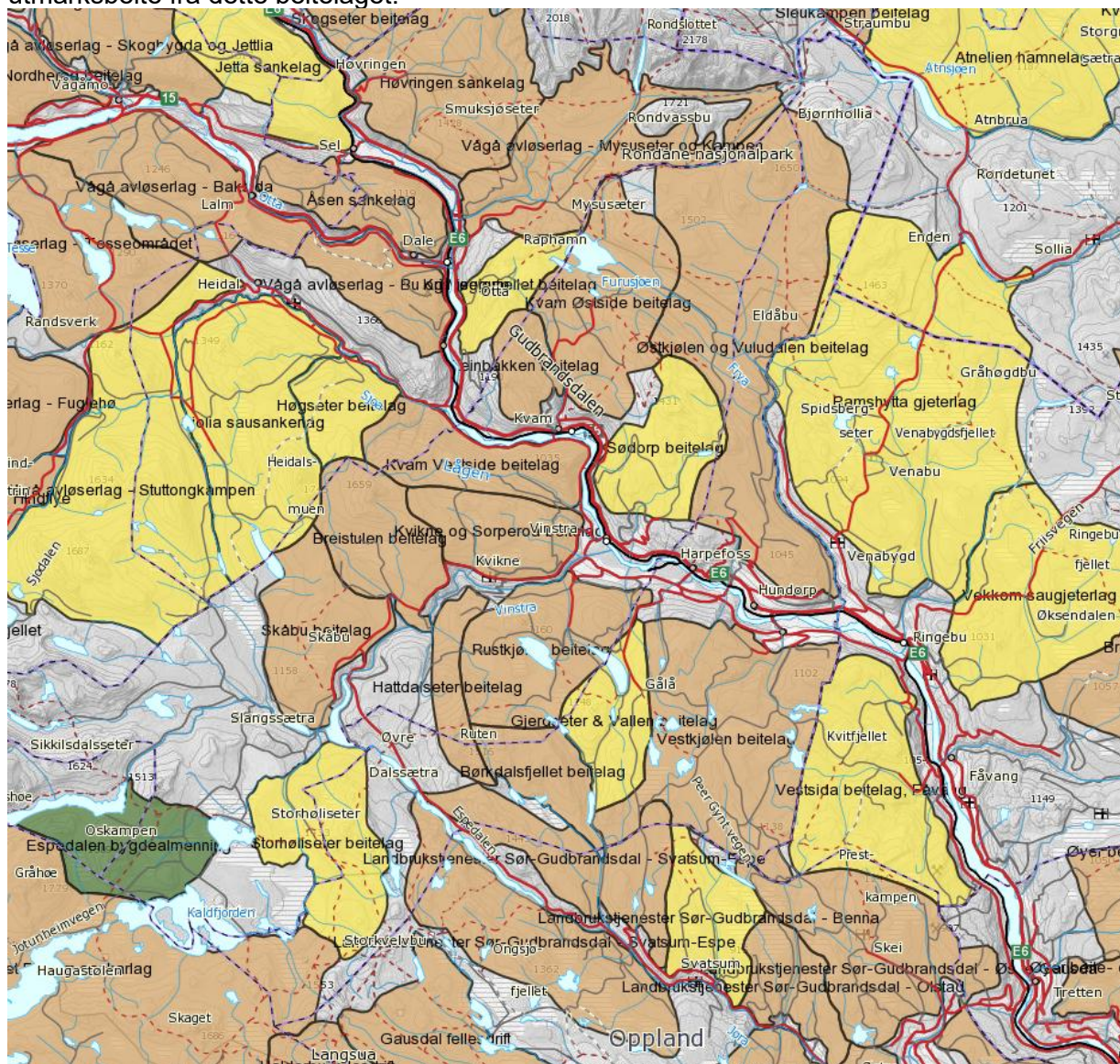

Kart 3 viser kommunedelplan for Espedalen (2006). I H1-H3 (orange områder) er det regulert inn 33 nye hytteenheter. N1-N5 (blå områder) er regulert til næringsformål knyttet til reiselivet, blant annet utleie. Beliggenheten til Brennsetra er vist med rød pil.

Kart 4 viser beiteverdi for storfe i området mellom Ruten-Sprenpiggen og Breidsjøen-Espedalsvatnet. Området er klassifisert med god beiteverdi (mellomgrønn farge) og med svært god beiteverdi i områdene rundt setrene (mørkegrønn farge). (Kilde: www.kilden.skogoglandskap.no, 2014).

I området vest for Ruten-Sprenpiggen ned mot Breidsjøen har Hattdalseter beitelag, som har medlemmer i Skåbu og Kvikne i Nord-Fron, både sau og storfe på beite. På beitelagskartet, kart 5, er beitelagsgrensen til dette beitelaget tegnet som en smal stripe i nord-sør-retning. Beitelaget bruker derimot hele området ned mot Breidsjøen, og beitelagsgrensen burde trolig vært justert for å få fram bruken av dette området. Området ligger stort sett i Fron statsalmenning og i Espedalen bygdealmenning. I 2013 var det sluppet 918 sauer og lam, og 35 storfe på utmarksbeite fra dette beitelaget.

Kart 5 viser beitebrukskart med organiserte beitelag som grenser inntil beitelagene i Sør-Fron. Gul farge er sauelag, grønn farge er storfelag og brun farge er blandingslag (Kilde: www.kilden.skogoglandskap.no, 2014).

Området vest for Espedalsvatnet

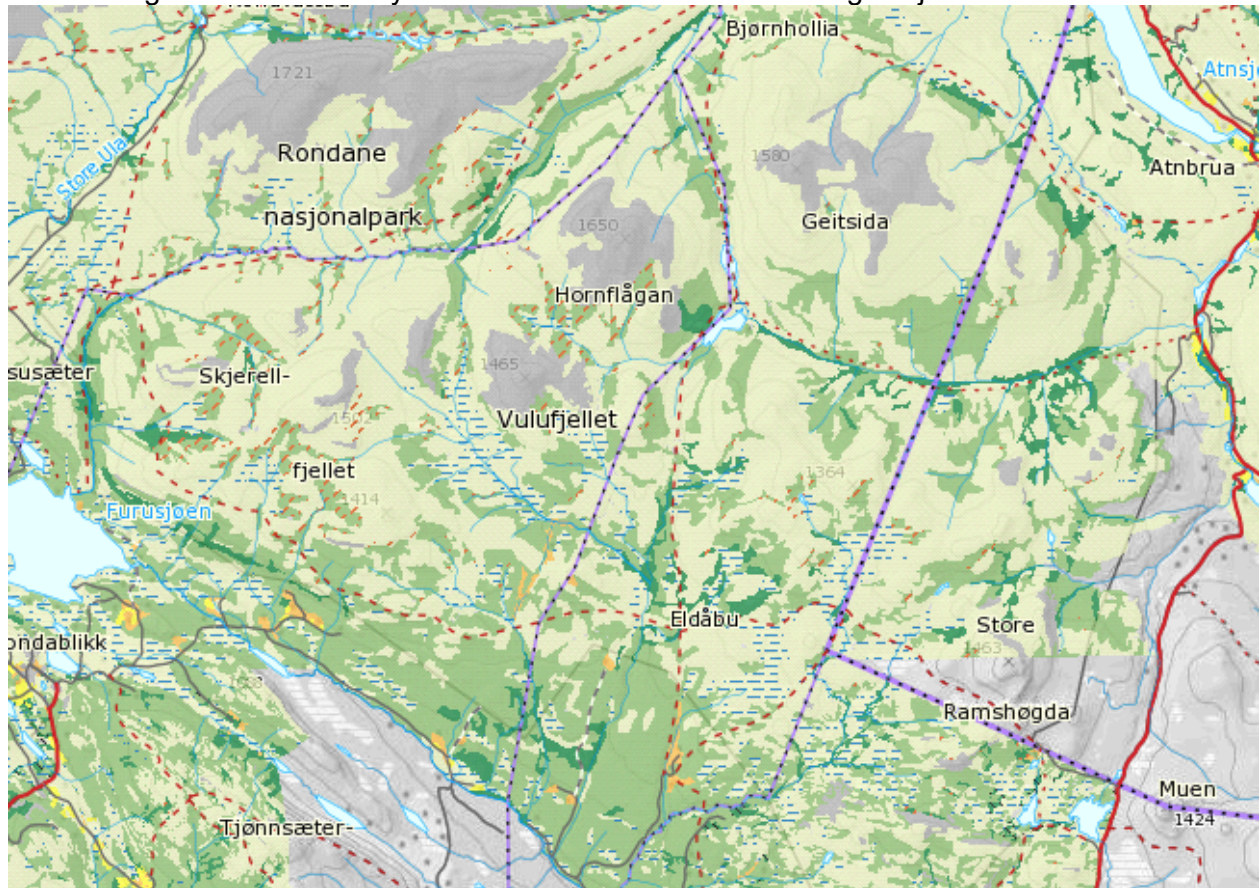
Skog og landskap har utført en vurdering av beitekvalitet – og kapasitet for husdyr i fjellområdet mellom Valdres og Gausdal, rapport 07/13. Denne inkluderer også området i Sør-Fron vest for Espedalsvatnet.

Det er tre beitelag tilhørende nabokommunene som, ifølge beitebrukskartet, har beitedyr over grensen til Sør-Fron i dette området. Disse er: 1) Beitelaget Svatsum og Espedal beitelag som

har medlemmer i Gausdal. De har sau som beiter på begge sider av Espedalsvatnet. Ifølge beitebrukskartet, utgjør dette ca. 40 km² i Sør-Fron. 2) Storhøliseter beitelag har medlemmer i hovedsak fra Skåbu i Nord-Fron. De har sau som beiter på vestsiden av Espedalen, fra Olstappen og sørover mot Gausdal. Ifølge beitebrukskartet, utgjør dette ca. 50 km² i Sør-Fron. 3) Skaget Bitihorn sankarlag har medlemmer i Øystre Slidre. De har sau og storfe som blant annet beiter i nordre Langsua. Ifølge beitebrukskartet, utgjør dette ca. 30 km² i Sør-Fron. Disse områdene blir ikke omtalt nærmere i denne planen.

Østkjølen

Beiting blir drevet i utstrakt grad både med sau, storfe og en besetning med geiter fra Eldåsetra. Villreinen beiter også i dette området. Området framover Frydalen ned mot Kvarvet er preget av seterlandskap, og beites av både sau og storfe. Hoveddelen av storfeet som blir sluppet fra Østkjølen og Vuludalen beitelag går framover Frydalen mot Kvarvet. I barskogsonen blir det drevet skogsdrift. Det er lite hytter i dette området. Det er ikke vegetasjonskart for dette området.

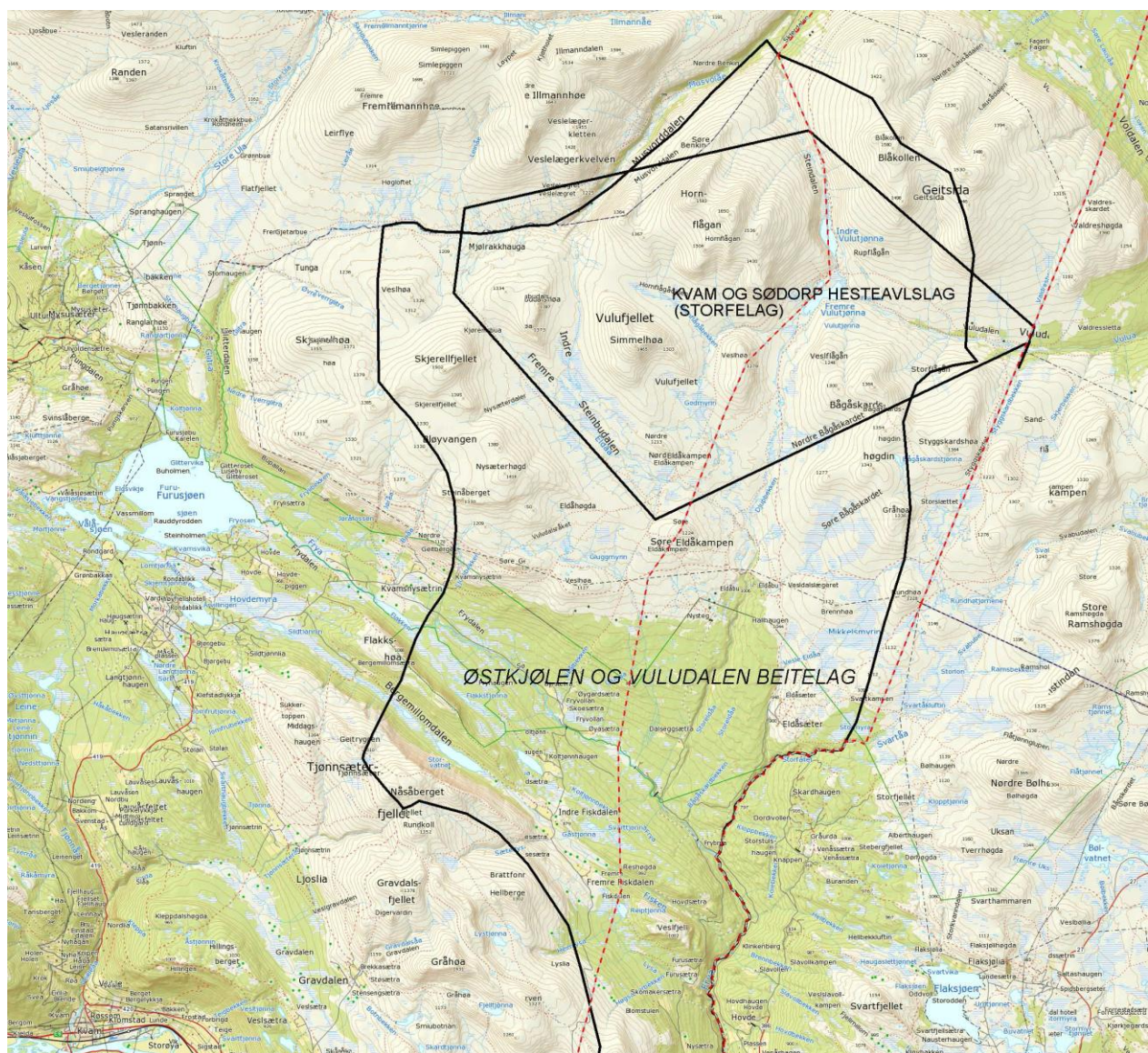

Kart 6 viser beitekvalitet for sau nordøst for Frya i Sør-Fron. Store deler av dette området er klassifisert med mindre godt beite (lysegrønn farge) for sau. Mellomgrønne areal er godt beite og mørkgrønne areal svært godt beite. Gul farge er jordbruksareal. Kartet viser at området mellom Frya og Eldåbu, områder i tilknytning til myrområdene nedenfor Bågåskardshøgda og områder i tilknytning til Vulua, har høyest beiteverdi for sau. Myrområdene har god beiteverdi for storfe. (Kilde: www.kilden.skogoglandskap.no, 2014).

Området nord for Frya ligger i Frydalen landskapsvernområde og Rondane nasjonalpark. Hele dette området er vegetasjonskartlagt av Skog og landskap. Kart 6 viser at området mellom Frya og Eldåbu, områdene rundt Eldåbu og områder i tilknytning til Vulua (Vuludalen) har høyest beiteverdi for sau og storfe. I området sør for Vulufjell er det store myrområder ned gjennom Steinbudalen, Godmyrin og ved Søre Bågåskardet som har god beiteverdi for storfe. Dette er

områder som har lavere beiteverdi for sau, da storfe i større grad enn sau beiter på myrområdene. Det øvrige området består for en stor del av lavhei, tørrgrashei og blokkmark som gir lav beiteverdi for husdyr, men som er viktig vinterbeite for villrein.

Storfe fra Sør-Fron, som går i dette området, beiter hovedsakelig i området Søre Eldåa - Nordre Bågaskardet, lite lenger nord. Fra beitelaget Kvam og Sødorp hesteavlslag i Nord-Fron blir det sluppet ca. 280 storfe (2013) hver sommer. Disse beiter i området Eldåa, Bågaskardshøgden, Valdresletta/Vuludalen, Hornflågan, fremre Vulutjønna og helt til Atnasjøen i Stor-Elvdal kommune. Kvam og Sødorp hesteavlslag sitt hovedtrekk av beiteområde som brukes er vist i kart 7. I forbindelse med gjeting og tilsyn av storfeet arrangeres det turer inn i området med turister til hest i beitesesongen.

Kart 7 viser felles beiteområde for Østkjølen og Vuludalen beitelag, og Kvam og Sødorp hesteavlslag, hvor inntegnet rød grense viser området for kjøttfe som er sluppet av Kvam og Sødorp hesteavlslag (Kilde: Kart nr. 9 Kvam og Sødorp hesteavlslag i Kommunedelplan for beitebruk 2005-2017 for Nord-Fron kommune). Rødstipla linje er kommunegrense.

Østkjølen og Vuludalen er også et viktig område for villrein. Villrein og husdyr utnytter til dels felles beiteressurser og arealer. På barmarksbeite overlapper reinens fødevalg mye med sauens (Beiteressurskartlegging i Snøhetta villreinområde, NINA Rapport 135). Begge artene prefererer vegetasjonsenhetene gras-urterik engvegetasjon og snøleier. De kan således kalles potensielle konkurrenter. Ifølge bestandsplan for Rondane villreinområde (2010-2014), har reinen i Rondane nord, en begrenset tilgang på grønne beiter. Det er store områder med lave boniteter, og dette gjør seg spesielt gjeldende på sensommeren/høsten med hensyn til beitetilgang. Vulufjell fjellstyre har utarbeidet beitereregler for Vulufjell statsallmenning (vedlegg 5). Fjellstyret har myndighet til å regulere antall beitedyr av ulike slag, plassering av saltplasser og slipp- og sankedatoer. I 2011 vedtok fjellstyret at det ikke skulle settes tak på antall beitedyr i statsallmenningen, men at det skal vurderes begrensninger i antall beitedyr om beitebelastningen blir for stor. Det er per i dag ikke satt noen begrensning i antall beitedyr. Det er likevel trafikk knyttet til ferdsel i området som utgjør en trussel for reinen, og villreinen i Rondane er nå splittet opp i tre delstammer. Dette skaper utfordringer med hensyn til sesongmessige beitemuligheter for reinen.

2.4 Beiteretter

Beiteretten er i dag befestet gjennom sedvane, hevd og lovverk. Opprinnelig er beiteretten etablert gjennom generasjoners bruk av ressursene i utmarka. Beiterett går ut fra hovedbølet, fra seter og som beiterett i allmenninger. I denne planen blir det ikke tatt stilling til beiterettighetene til hvert enkelt bruk i kommunen eller til beiterettighetene til beitebrukere i nabokommunene.

Beitebruken i Sør-Fron omfatter flere kommuner i tillegg til Sør-Fron. Beitedyr fra Sør-Fron beveger seg i mer eller mindre grad over kommunegrensene til våre nabokommuner Ringebu, Gausdal, Nord-Fron og Øystre Slidre. Beitedyr fra disse nabokommunene, vil på tilsvarende måte også bevege seg over i Sør-Fron.

Beiteretten i statsallmenningene er hjemlet i Fjelleva av 1975. Retten til allmenningsbruk som er knyttet til jordbrukseiendom, er regulert i Fjelleva av 1975 § 2 annet ledd. Retten til allmenningsbruk faller bort dersom gårdsdrifta blir nedlagt og jorda tatt i bruk til andre formål enn jordbruk. Det samme gjelder dersom en eiendom deles og mister så mye jord at den ikke lenger regnes som en jordbruksmessig enhet. Jordskifteretten har ikke lovhjemmel til å regulere beitebruken i statsallmenningen.

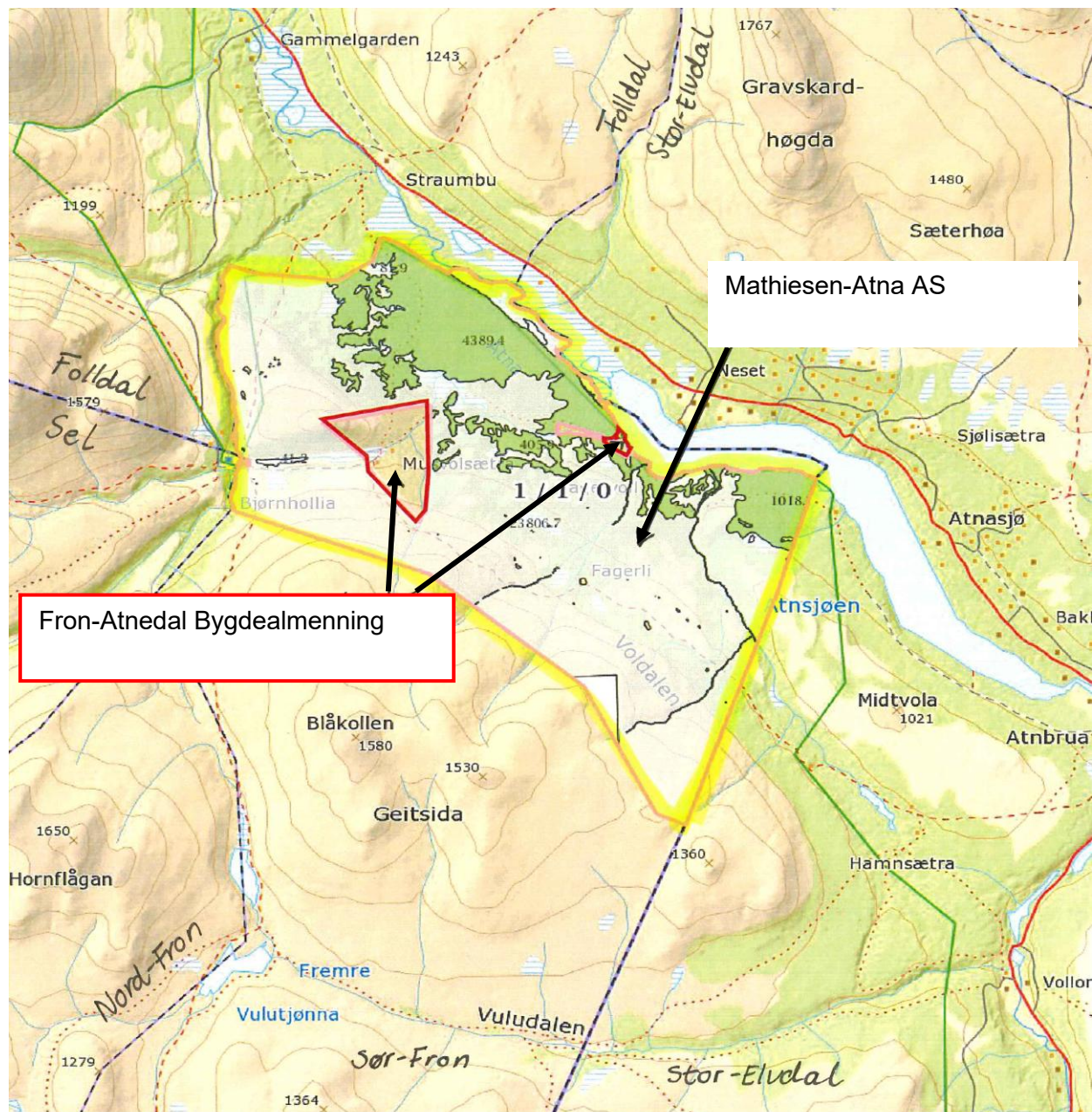
Vulufjell statsallmenning

I Sør-Fron har landbrukseiendommene på østsiden av Lågen bruksrett, med unntak av noen gårder i Nerbygd og på Frya.

Fron-Atnedal Bygdeallmenning

Vassbulia heter området som ligger lengst nordøst i Sør-Fron. Det grenser til Stor-Elvdal, Folldal og Sel kommuner. Området tilhørte Fron-Atnedal Bygdeallmenning fram til det ble solgt i 1871. Beiteretten var unntatt ved dette salget. I dag eies området på ca. 30 000 daa av firmaet Mathiesen-Atna AS. Allmenningen eier bare to mindre teiger på til sammen ca. 1 300 daa. Beiteretten i *hele* området tilhører de bruksberettigede i Fron-Atnedal Bygdeallmenning. Det er landbrukseiendommer på østsida i Sør-Fron som har utmarksrettigheter på Østkjølen, og landbrukseiendommer i Sødorp krets i Nord-Fron. Det blir ikke sluppet beitedyr fra Fronsbygdene direkte i området, men en del av kjøttfeet som nordfrøningene slipper i Vulufjell

streifer nok ned dit i løpet av sommeren. Det er også en del streifbeiting av sau fra Sollia i Stor-Elvdal i området, men de har ikke beiterett.

Kart 8 viser området der bruksberettigede i Fron-Atnedal Bygdeallmenning har beiterett (gult område). Fron-Atnedal Bygdeallmenning eier ca. 1 300 daa fordelt på to teiger med rød skravur, øvrig areal eies av Mathiesen-Atna AS. Kommunegrensene har lilla stipla linje.

Fron statsallmenning og Espedalen bygdeallmenning

Alle med landbrukseiendommer på vestsiden av Lågen, dvs. sør til Ringebu grense og i nord til sognegrensa mellom Kvam og Sødorp, har beiterett. Landbrukseiendommer på østsida av Lågen i Sør-Fron, som ligger mellom Hestskobakken (kommunegrensa mellom Nord og Sør-Fron) og sørover t.o.m. Stokke, har også bruksrett. I tillegg har de gardene på østsiden i Sør-Fron som har seter på vestsiden, bruksrett i Fron statsallmenning og Espedalen

bygdealmenning. Bruksretten innbefatter blant annet rett til beite og rett til andre aktiviteter i henhold til reguleringer.

Beiteordning for Ryssland-Skurdalområdet

I jordskiftesak 0500-1997-0015 Valseter (Vestoppland og Sør-Gudbrandsdal jordskifterett) fra 2007/08 ble bruksordningene klarlagt for beiteområdet til grendene Ryssland og Skurdal på Vestkjølen i Sør-Fron (tidligere Ryssland-Skurdal sameige). I denne saken henvises det også til jordskiftesak 15/1997 hvor det ble avklart hvilke eiendommer som har beiterett i beiteområdene for de enkelte seterlagene.

"Den enkelte eignedom har ein generell beiterett som gjeld for dei dyr eignedommen kan vinterfø med eigenprodusert grovfôr og med ein normal kraftfôrprosent. Det er berre grovfôr frå areal på den eignedommen som har beiterett, som blir rekna med i det formelle grunnlaget for beiteretten. Andre eignedommar eigaren har, fell utanfor, samam med t.d. innkjøpt grovfôr eller fôr frå leigd areal".

"Også andre landbrukseigedommar/gardsbruk med tilknytning til Ryssland/Skurdalområdet kan utnytte beitet i området under dei føresetnadene som er nemnt nedafor. Denne utnyttinga av beite blir betrakta som ein "tålt bruk. Dei aktuelle beitebrukarane må vike dersom beiteressursane i området blir for små for dei som har beiterett".

I samme jordskiftesak er det også en beskrivelse av utleie av beiteretter.

I samme jordskiftedom, kom det pålegg om å stifte et eget lokalt beitelag for å administrere erstatningspengesummen fra utbyggerne i Gålå-Valsetraområdet, som ble vedtatt på grunn av forringelsen av beiteområdet. Laget heter Gålå og Valsetra beitelag, som får utbetalt en sum per regulert/bygd tomt. Pengene skal brukes til beitefremmende tiltak. Dette laget er ikke med i organisert beitebruk, men er registrert i Brønnøysundregisteret og har eget styre.

I vedlegg 4 vises et kart med oversikt over grunneierlag i Sør-Fron og Nord-Fron kommune inkludert allmenningene.

3 ORGANISERT BEITEBRUK – BEITELAGENE I SØR-FRON

Beitebruken i utmarka er i hovedsak organisert gjennom beitelag. I 1970 ble det gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Norsk Sau og Geit satt i gang en ordning kalt *Organisert beitebruk*. Hovedmålsettinga var todelt: Legge til rette for en mer rasjonell utnytting av utmarksbeitene, og redusere tapet av dyr på beite til et minimum.

Et velfungerende beitelag gir samhold og støtte. Beitelag som er godt organisert viser seg å ha gode rutiner for tilsyn og vedlikehold, samt satsing på fellestiltak i beiteområdet gjennom tilskuddsmidler. Slike tiltak kan være sankekveer, sperregjerder, ferister og lignende som gjør beitebruken mer effektiv og fremtidsrettet. Felles slipp og sanking, og felles transport av dyra er med på å skape samhold.

Det er fem organiserte beitelag i Sør-Fron, hvorav fire er aktive per 2014. De fem beitelagene er Børkdalsfjellet beitelag, Gjerdseter og Vallen beitelag, Ryssland beitelag, Vestkjølen beitelag og Østkjølen og Vuludalen beitelag.

Beitelagsgrensene for de aktive beitelagene med antall sau og lam sluppet på utmarksbeite i Sør-Fron er vist i kart 9. Grensene mellom beitelagene er administrative og viser hovedtrekk av beiteområder som normalt brukes av beitelagene, og viser ikke beiteretter. Beitelagsgrensene går over i hverandre, og det er en god del sambeiting i grenseområdene, både mellom beitelagene og mot nabokommunene. I tillegg til den organiserte beitebruken, slippes det husdyr på utmarksbeite fra enkeltbruk. Som vi ser i tabell 7, ble det sluppet 17 183 sau og lam, 66 geiter og 1006 storfe på utmarksbeite i 2013 gjennom organiserte beitelag i Sør-Fron (Kilde: Organisert beitebruk, 2013). Det er Vestkjølen beitelag som slipper flest dyr. Tre av gjeterlagene organiserer også slipp av storfe; totalt 1006 dyr i 2013, mot 475 dyr i 2006. I 2013 slapp Børkdalsfjellet beitelag storfe for første gang på mange år.

I 2013 ble det borte 880 søyer og lam fra utmarksbeite, som gir en gjennomsnittlig tapsprosent på ca. 4 % dette året. Kart 10 viser gjennomsnittlig tapsprosent for sau og lam mellom 2004-2013 fordelt på beitelagene i Sør-Fron. Denne ligger også på ca. 4 %. For Børkdalsfjellet beitelag og Gjerdseter og Vallen beitelag ligger tapsprosenten innenfor normaltapp 1-3 %. For Vestkjølen beitelag og Østkjølen og Vuludalen beitelag ligger tapsprosenten høyere enn normaltapp, nemlig på henholdsvis 5 % og 7 %.

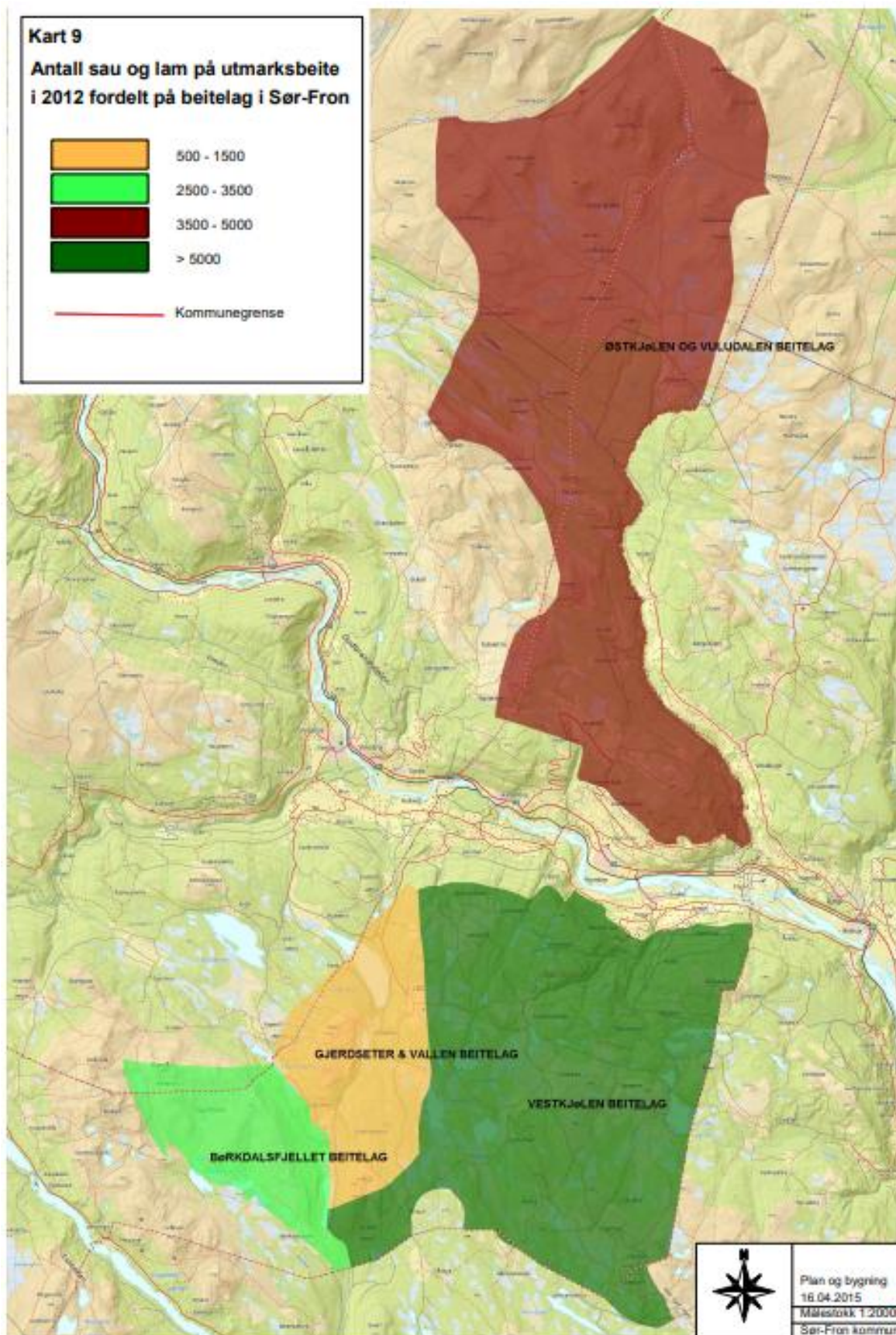
Tabell 7 Antall medlemmer og dyretall på utmarksbeite i 2013 fordelt på beitelagene i Sør-Fron. (Kilde: Organisert beitebruk, 2013).

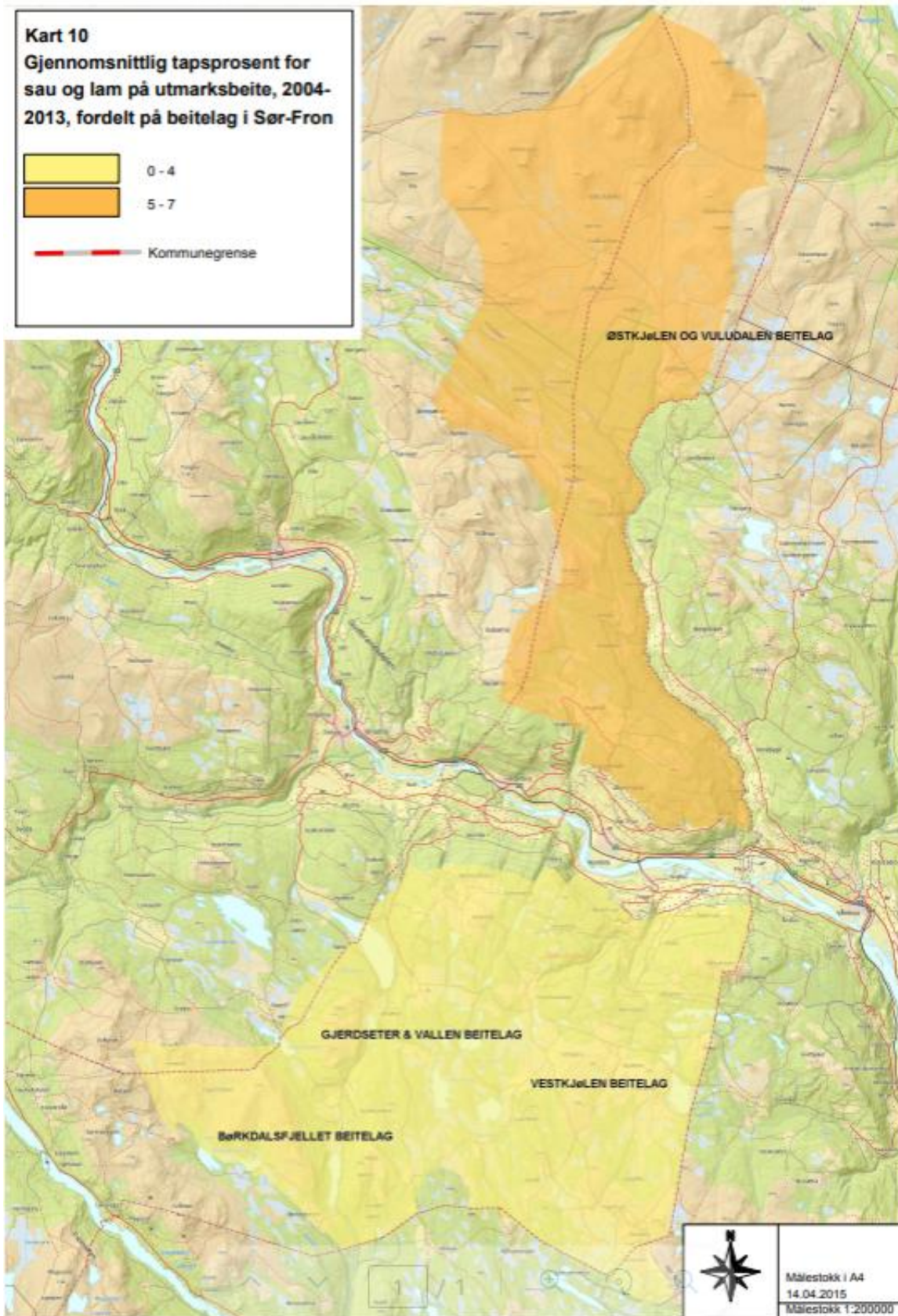
	Ant. medl.	Geit sluppet	Storfe sluppet	Sau og lam sluppet	Sau pr. km ²	Sau/lam tapt	Sau/lam gj.sn.tap 2004-2013
Børkdalsfjellet beitelag	8	0	27	3690	87	105 (2,9 %)	2,5 %
Gjerdseter og Vallen beitelag	4	0	0	666	13	14 (2,1 %)	1,7 %
Vestkjølen beitelag	31	0	387	7673	46	368 (4,8 %)	4,7 %
Østkjølen og Vuludalen beitelag	30	66	592	5154	21	393 (7,6 %)	6,8 %
Sum	73	66	1 006	17 183	-	880 (4,3 %)	3,9 %
+ Kvam og Sødorp hesteavlslag (N-Fr)	7		280				

I Espedalen bygdealmemming (Fron fellesdrift) ble det sluppet 196 storfe i 2013 tilhørende ti gårdbrukere i Sør-Fron. Det blir sluppet mellom 400 - 500 storfe hver sommer i dette beitelaget. Beiteperioden er fra ca. 20. juni til 14. september (Kilde: <http://www.espedalenbygdealmemming.no>). I 2011 fastsatte Landbruks- og matdepartementet en forskrift hvor forbudet mot å slippe okser eldre enn 6 måneder på beite ikke skulle gjelde for Fron Fellesdrifter sitt beiteområde. Beitelaget har egen gjeter, og rapporterer til Nord-Fron kommune. Beiteområdet ligger mellom Nedre Heimdalsvatnet, Øyangen og Kaldfjorden i kommunene Vågå, Øystre Slidre og Nord-Fron.

3.1 Ryssland beitelag

Ryssland beitelag er for tiden ikke aktivt i organisert beitebruk, men det er fem husdyrbrukere som slipper storfe og sau i dette området. Beitelagsområdet til Ryssland beitelag er vist i kart 11, og utgjør ca. 12 000 daa. I 2014 ble det sluppet 98 storfe og 180 sauer og lam i utmarka i dette området. Dette er fordelt på to saubrukere og tre storfebrukere.

Årsaken til at Ryssland beitelag ikke er aktivt per i dag, er at de som driftet laget har sluttet med sau, og to brukere er organisert i andre beitelag. For å få til et godkjent organisert beitelag igjen, må det involveres storfebrukere. Dette initiativet er på gang.

Kart 11 viser beiteområdet til Ryssland beitelag som utgjør ca. 12 000 daa i Kilemorka, avgrenset mellom elva Augla og Nord-Fron grense.

3.2 Børkdalsfjellet beitelag

Børkdalsfjellet beitelag ble etablert i 1977, men har hatt organisert beiting siden ca. 1955. Beiteområdet er på ca. 40 000 daa (Kilde: <http://kilden.skogoglandskap.no>, 2014). Dette omfatter ca. 20 000 daa i Fagerlifjellet som tilhører Fron statsalmenning. Resten av arealet omfatter utskiftet skogli på vestsiden av Håkåseterdalen fra Børkdalssetra som går et stykke inn i Nord-Fron ved Fagerli. Laget har en gjeterbu ved Nedre Børkdalsvatnet.

Laget hadde 8 aktive medlemmer i 2013. Av disse slipper 7 medlemmer sau og 1 medlem storfe. Sauen slippes på beite ca. 10. juni, og hovedsankingen starter første helgen i september med felles sanking de to første helgene. I beitetida har medlemmene ansvar for salting og tilsyn en uke hver. Dette beitelaget har høyest sauetetthet av beitelagene i Sør-Fron med 87 dyr/km² i 2012. I dette beitelaget lå tapstallene av sau og lam på normaltapp, dvs. 1-3 % tap mellom 1990-2013. Unntaket var 2011 og 2012, hvor området hadde dokumenterte tap som skyldtes kongeørn og bjørn.

Utfordringer i dette beiteområdet er gjengroing med tett bjørkeskog i dalsiden og økende tap av sau på utmarksbeite grunnet rovdyr. I 2012 og 2013 har beitelaget bygget to beredskapskveer; en ovenfor Kjørstadsetra og en på Børkdalssetra. Det er planer om å videreutvikle disse med videre inndelinger og ledegjerder. I lia ovenfor Stokkesetra og Kjørstadsetra, har Norsk Landbruksrådgiving Gudbrandsdalen nylig avsluttet forsøk med tynning av bjørk og beitekvalitet (2013). Resultatet viste at sterk tynning (ikke snauhogst) ga best resultat med hensyn til økt grasavling. Utbygging på Gålå/Vallen har gjort at flere som har beiteretten sin her, flytter dyra sine til Håkåseter og Børkdalen.

Figur 4 Sau på Storlebbå (Foto: Rasmus Kjørstad, 2012).

Figur 5 Sorteringsanlegget på Børkdalssetra blir brukt til sortering av sau under sankingen om høsten (Foto: Ragnhild Sperstad, 2011).

3.3 Gjerdseter og Vallen beitelag

Organisert beitebruk i Gjerdseter og Vallen beitelag går tilbake til ca. 1970. Fra oppstarten het laget Triltåsen beitelag. Beiteområdet er på ca. 50 000 daa (Kilde: <http://kilden.skogoglandskap.no>, 2014). Dette omfatter området mellom Gålå, Fiskeløysa, Håkåsetervatnet, Fagerlivatnet og Gålåvatnet. Hele området tilhører private grunneiere.

Laget hadde 4 aktive medlemmer i 2013. Det er kun sau som blir sluppet i dette beitelaget. Det er sporadisk innom storfe på beiting i området tilhørende andre beitelag, men dette varierer mye fra år til år. Normal beitesesong er fra ca. 25.mai til 25.september. Hovedtyngden av buskapene blir sanket inn til 15.september. Beiteområdet har setrene sentralt som slippunkter for den enkelte buskap, og disse har en god nærhet til beiteområdet. Hver besetningseier går sine obligatoriske tilsynsrunder i egen buskap. I dette beitelaget er tapstallene av sau og lam lave, og har ligget på normaltap, dvs. 1-3 % mellom 1990-2013. I forhold til 1990-tallet, har tapsprosenten gått ned i dette beiteområdet.

Det er en utfordring å drive et lag med så få medlemmer. Den største utfordringen i dette beiteområdet har vært, og er utbyggingen på Gålå/Valseter. Betydelige arealer er tatt i bruk til andre formål som hyttetomter, turistanlegg og aktivitetsområder for turistbedriftene. Spesielt er beiteområdene rundt setrene på Gålå delvis nedbygd. I følge beitelaget oppstår det konflikter som bjellelyd, gjerderett, løse hunder og menneskelig aktivitet som forstyrrer dyra.

Figur 6 Fra Gållå mellom 1893-97
(Foto: Størmer, Carl Fredrik Mülertz).
Kilde: www.digitaltmuseum.se

Figur 7 Storfe som finner godt beite i
høgstaudeengene på Valsfjellet (Foto: Yngve
Rekdal, 1998).

3.4 Vestkjølen beitelag

Vestkjølen beitelag ble etablert i 1972. Beiteområdet er på ca. 170 000 daa (Kilde: <http://kilden.skogoglandskap.no>, 2014), og omfatter området øst for Gållå-Fiskeløysa-Håkåsetervatnet til kommunegrensen til Gausdal og Ringebu. Området tilhører private grunneiere, samt noen sameieteiger.

Laget hadde 31 aktive medlemmer i 2013. Av disse slipper 27 medlemmer sau og 6 medlemmer storfe på utmarksbeite. Sauen slippes på beite i første halvdel av juni. Sauesankingen starter første helgen i september, mens hovedsankingen er i perioden 1-25. september. I beitetida har lagets medlemmer ansvar for tilsyn.

I dette beitelaget har det vært en økning av tap av sau og lam. Tapsprosenten for sau og lam lå på normaltapp, dvs. 1-3 % tap mellom 1978 og 1994. Mellom 1994-2006 lå tapsprosenten mellom 3 % og 4 %. Etter 2006 har tapsprosenten vært rundt 5 %. Tilsynet ble intensivert etter at tapet av sau og lam økte til 5 % i 2006. Det ser ikke ut til at økt tilsyn har klart å redusere tapsprosenten i dette området. Sommeren 2013 var tapsprosenten ca. 5 %. Det er de siste åra registrert tap av sau og lam til gaupe, ørn, jerv og bjørn. Ulv er også registrert i området. En utfordring i dette beiteområdet er å dokumentere årsaken til tap av sau og lam.

Den økte trafikken i beiteområdet, med Peer Gynt-veien som gjennomfartsåre, er en utfordring. Det er også et problem med løshunder i beiteområdet og mange som ikke respekterer båndtvang. Økt hytteutbygging har siste årene ført til oppføring av ulovlige gjerder som har forårsaket tap og dyretragedier. Det samme gjelder kryprom under hyttene. Innskjerping på disse områdene, etter plan- og bygningsloven, og kommuneplaner har redusert problemet. Gjerder er også et problem hos grunneiere når disse ikke vedlikeholdes. Også i dette området er gjengroing av beite en utfordring. Beitedyr som trekker ut av beiteområdet er en utfordring, både sau som trekker ned i bygda og sau som går mot Kvittfjell i Ringebu. Det trekker også sau mot Gausdal. I Søre Lia er det bygd ferist og gjerda en del ned mot bygda. I Nordre Lia er det satt opp gjerde i Sveipskåra. I Gållålia er det ingen naturlig avgrensning mot bygda.

Figur 8 I Vendalen, ligger det høystaudeenger langs bekkekantene som har svært høy beiteverdi for sau. (Foto: Hans Petter Kristoffersen, Skog og landskap, 1998)

Figur 9 Sau og storfe på utmarksbeite ved Lauvåsen. Tofsetra i bakgrunnen (Foto: Marthe Norbye Dybos, 2014).

Kart over bruken av utmarksbeite fordelt på besetninger som er medlem i organisert beitebruk, og kart over tekniske installasjoner (saltplasser, samlekvæver, gjeterbuer mm) på Sør-Fron vestsida er vist i vedlegg 1 og 2.

3.5 Østkjølen og Vuludalen beitelag

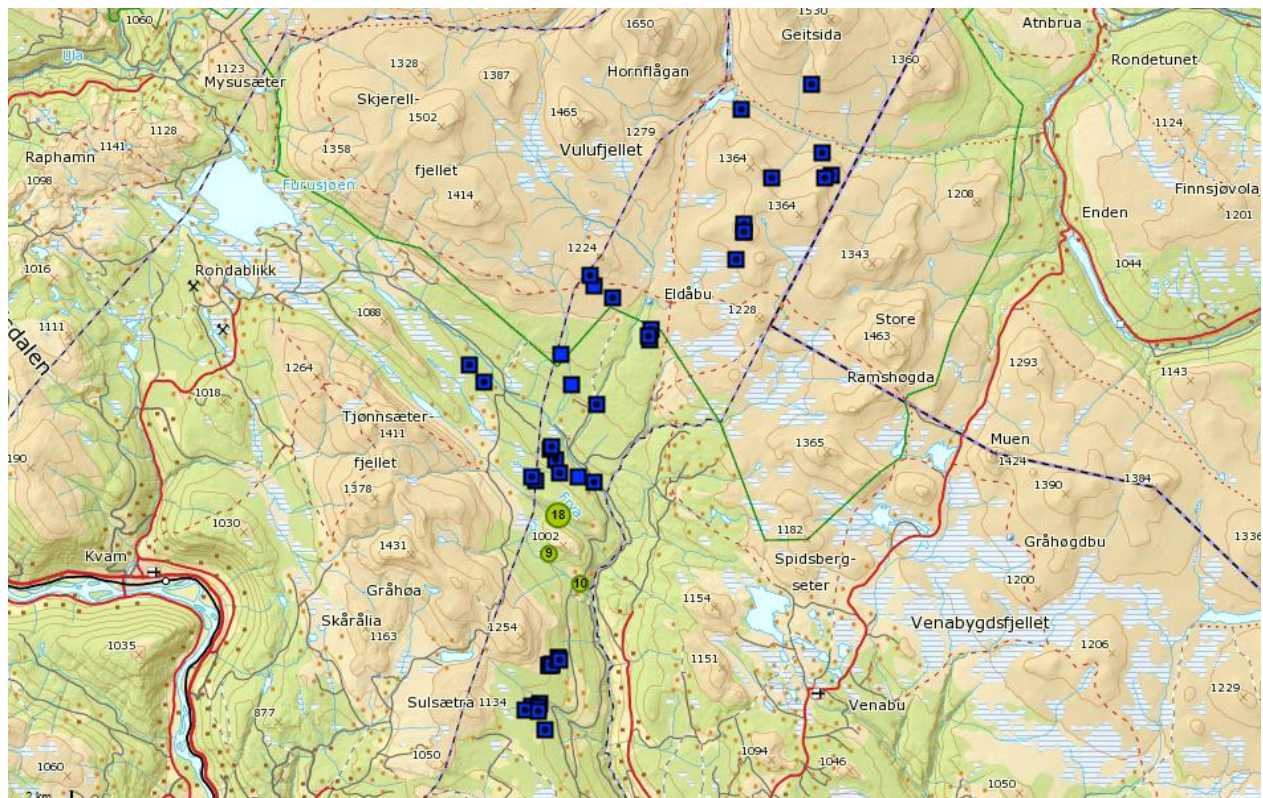
Dette beitelaget besto tidligere av to beitelag; Østkjølen beitelag og Vuludalen beitelag. Østkjølen beitelag ble etablert i 1973. På årsmøtet i Østkjølen beitelag i 2000 ble det bestemt at laget også skulle organisere beite med storfe. Laget endret navn til Østkjølen og Vuludalen beitelag og styret ble utvidet fra tre til fem styremedlemmer. Vuludalen beitelag er eldre, trolig fra begynnelsen av 1900-tallet. Vuludalen beitelag organiserte beitebruken, og gjetinga av hest og storfe i Vuludalen for beiteberettigede fra Kvam, Sødorp og Østkjølen. Vuludalen beitelag ble oppløst i 1995 og midlene i laget ble fordelt mellom grunneierlaga i Kvam, Sødorp og Østkjølen.

Beiteområdet er på ca. 235 000 daa (Kilde: <http://kilden.skogoglandskap.no>, 2014). Dette omfatter området nord fra Kvarvet og Øverbygda og inn i Rondane nasjonalpark, avgrenset av Ringeby i øst og Vuludalen i nord. I vest går beiteområdet inn i Nord-Fron kommune, og ca. 100 000 daa av beiteområdet ligger i Nord-Fron. I Sør-Fron ligger ca. 74 000 daa i Vulufjell statsalmenning. Ca. 160 000 daa av beiteområdet ligger i Rondane nasjonalpark eller Frydalen landskapsvernområde.

Laget hadde 30 aktive medlemmer i 2013. Av disse slipper 20 medlemmer sau, 11 medlemmer storfe og 1 medlem geiter på utmarksbeite. Slepp fra ca. 1. juni, og sanking fra ca. 5. september. I dette beitelaget lå tapstallene av sau og lam på normaltap, dvs. 1-3 % tap fram til 1994. Etter dette har det vært klar økning. Tapsprosenten for sau og lam er i gjennomsnitt 7 % for de siste 5 årene.

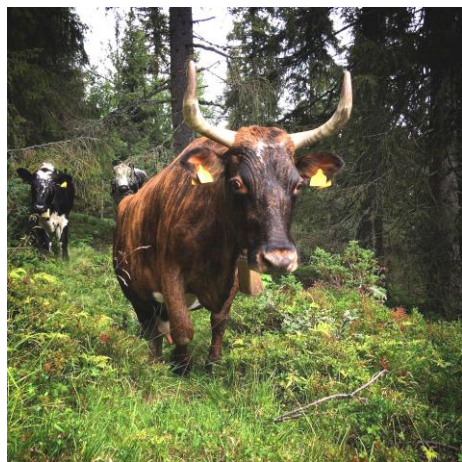
Det er svært lite hyttebygging i dette beiteområdet. Den største utfordringen for beitebruken er økende tap av sau og lam de siste årene, med jerven som størst skadegjører. I Sør-Fron følger grensen for forvaltningsområde for jerv grensen til Rondane nasjonalpark. Kart 12 viser

kadaverfunn dokumentert eller antatt drept av jerv innenfor beitelagets område. Gjengroingen er også merkbar i dette området.

Kart 12 viser antall kadaverfunn (78 stk) av sau og lam som er dokumentert av SNO eller antatt drept av jerv i Østkjølen og Vulufjell beitelag mellom 2009 og 2013. Det sørligste dokumenterte kadaveret er fram mot Kvarvet, mens det nordligste er ved Blåknappen (Kilde: www.rovbase.no, 01.04.2014).

Kart over tekniske installasjoner (saltplasser, samlekeveer, gjeterbuer mm) på Sør-Fron østside er vist i vedlegg 3.

Figur 10 Storfe på utmarksbeite i Frydalen på Østkjølen (Foto: Therese Rudi, 2014).

Figur 11 Storfe ved Eldåseter, Østkjølen (Foto: Yngve Rekdal, Skog og landskap, 14.08.2005).

Beitelagskartet for Østkjølen og Vuludalen beitelag dekker store deler av området som blir brukt av beitelaget Kvam og Sødorp hesteavlslag, som har sine medlemmer i Nord-Fron. I nordre del av beiteområdet er det fullstendig overlapping mellom disse to beitelagene. Dette er vist i kart 7. Beitelaget Kvam og Sødorp hesteavlslag er per dags dato ikke inntegnet på beitelagskartet til organisert beitebruk hos Skog og landskap. Østkjølen og Vuludalen beitelag grenser inntil Sødorp beitelag lenger sør. Dette er vist i kart 5. Det foregår sambeiting/streifbeiting av sau og storfe på begge sider av kommunegrensen/beitelagsgrensen.

4 LOVERK OG RAMMER

Beitebruk i utmark er i større eller mindre grad berørt av over 30 lover. Plikter og retter i forbindelse med beitebruk er i tillegg regulert av et betydelig antall forskrifter, hjemlet i ulike lover.

4.1 Aktuelle lover og forskrifter

I dag har vi et omfattende lovverk som regulerer det meste, også bruken av utmarksressursene. I LNF-områdene (landbruks-, natur- og friluftsområder) reguleres forholdet mellom landbruksinteresser, friluftinteresser og naturverninteresser av særlover som for eksempel beiteoven. Forvaltningsplan for rovvilt i region 3 – Oppland (2006), utarbeidet av rovviltneemden for region 3, har også betydning for beiteinteressene. Nedenfor kommer en kort presentasjon av de viktigste lovene som styrer arealbruken i utmarka og som har betydning for beiteinteressene.

Emne	Lover og forskrifter
Beitenæring, beiteretter, beiteregulering	Beitelova (Lov om ymse beitespørsmål av 1961). <i>Beiteoven regulerer retter og plikter i forbindelse med husdyr på beite. Loven gir hjemmel for regulering av beitetidspunkt, og for å sette forbud mot beiting i avgrensede områder (ikke for bygde- og statsallmenninger). Dersom det settes forbud mot beiting, kan beiteretten kreves avløst etter reglene i jordskifteloven.</i> • Hanndyrlova (Lov om avgrensing i retten til beite for hanndyr av 1970). • Fjellogen (Lov om utnyttning av rettar og lunnende m.m. i statsallmenningane av 6. juni 1975). • Allmenningslovene herunder Lov om bygdeallmenninger (1992). <i>Bygdeallmenning er allmenning hvor eiendomsretten tilligger minst halvparten av de jordbrukseiendommer som fra gammel tid har bruksrett i allmenningen. Bruksrett i bygdeallmenning ligger til jordbrukseiendommer innen det bygdelag som fra gammel tid har utøvd bruksrett i allmenningen. Eier av eiendom med tilliggende bruksrett kan bare utøve retten til dekning av eiendommens behov ved jordbruksmessig drift. Bruksretten omfatter rett til - trevirke, beite for eiendommens husdyr, fiske og jakt.</i> • Motorferdselsloven (Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag av 1977). • Jordlova (Lov om jord av 1995). • Forskrift om transport av levende dyr (2001).

	• Hundeloven (Lov om hundehold av 2003) • Forskrift om velferd for småfe (2005). • Forskrift om forvaltning av rovvilt (Rovviltforskriften, 2005 med endring i 2013) • Forskrift om båndtvang for hund, Sør-Fron (2006). • Lov om dyrevelferd (Dyrevelferdsloven, 2009) • Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder (2013). <i>Formålet med tilskuddet er å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene.</i> • Forskrift om tilskudd til forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak (2013). <i>Målsettingen med tilskuddsordningen er å sikre iverksettelse av effektive forebyggende tiltak for å begrense de skadene rovvilt kan forårsake på produksjonsdyr i landbruket, samt konfliktdempende tiltak for å begrense ulemper for lokalsamfunn og andre grupper.</i> • Forskrift om erstatning for tap og følgekostnader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt (1999 med endring i 2014).
Gjerdehold	• Gjerdeloven (Lov om grannegjerde av 1961). <i>Gjerdeloven regulerer plassering, utforming og vedlikehold av gjerder, retter og plikter i forbindelse med gjerdehold og gjerdeskjønn. Den enkelte kommune kan fastsette vedtekter om gjerdehold som går ut over de regler som gjelder etter loven. Se kap. 3.3 Lokale rammer.</i>
Ansvar for og vern av beitedyr	• Dyrevelferdsloven (Lov om dyrevelferd av 2009). <i>Omhandler blant annet bruk av piggtråd, merking av dyr, transport, tilsyn-vedtak- kompensasjon.</i> • Gjerdeloven (Lov om grannegjerde av 1961). • Forskrift om båndtvang for hund, Sør-Fron kommune, Oppland (2007). • Viltloven (Lov om jakt og fangst av vilt av 1981)
Dyresykdommer	• Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer (1995).
Utbygging, hyttefelt o.l.	• Plan-og bygningsloven (Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 2008) <i>Denne loven styrer først og fremst utbygging.</i>

4.2 Beiting i allmenningene

Blant de viktigste jordbrukstilknyttede allmenningsrettene er beite, seter og tilleggsgjord. Tidligere var utmarksslått og mosetaking viktige bruksretter. I statsallmenninger er det fjellova som styrer beitebruken. For private områder er det jordloven og beiteloven som regulerer beitebruken. For bygdeallmenninger er det bygdeallmenningsloven som gjelder.

Fjellstyrene kan etter § 16 i fjellova fastsette lokale regler/vedtekter om beitebruk innen statsallmenningen. Fron fjellstyre har ingen vedtatte gjeldende beitevedtekter per i dag. Vulufjell fjellstyre har vedtatt egne beitevedtekter og beiterregler i Vulufjell statsallmenning, se vedlegg 5. For Espedalen bygdeallmenning gjelder Lov om bygdeallmenninger, vedtatte bruksregler for bygdeallmenningen, og regler for fedrifta. I dag er det Lov om bygdeallmenninger av 1992, som regulerer bruken i Espedalen bygdeallmenning. Espedalen bygdeallmenning styres og driftes av et styre som velges av de bruksberettigede. Bruksreglene kan sees i vedlegg 6 (Kilde: <http://www.espedalenbygdeallmenning.no/>).

For Fron statsallmenning har forvaltningen vært, og er fortsatt, adskillig mere komplisert. Etter den såkalte Fjellova fra 1920 har Staten, som grunneier, forvaltet selve grunneierrettene, mens rettighetene til beite, seter, jakt m.v. er ivaretatt av Fron fjellstyre (kommunevalgt). Grunnlaget, for så vel Statens som fjellstyrets forvaltning i dag, ligger i den nye Fjellova av 1975. De private områdene (utskiftet allmenning og sameier/heimraster) forvaltes som tidligere etter mere generelle rettsregler. Forvaltningen styres her etter egne vedtekter, som er vedtatt på årsmøtet. Styret blir også valgt på årsmøtet.

For Vulufjell statsallmenning, som ligger i både Sør-Fron og Nord-Fron, har Vulufjell fjellstyre vedtatt beitevedtekter og beiterregler. Det er kommunene Nord-Fron og Sør-Fron som forvalter området sammen, mens fjellstyret har sekretærfunksjonen. Det har de siste 10-15 årene vært uenighet om hvor mange dyr som kan slippes i dette området. I 2001 ble det satt et maks dyreantall på inntil 90 storfe. Beiterreglene i statsallmenningen har blitt klaget inn jordskifteretten, og fjellstyret har i de senere år hatt flere gjennomganger av beiterreglene, blant annet på grunnlag av NIJOS sin vegetasjonskartlegging og anbefaling av dyretall. NIJOS har antydnet et maks dyretall på 140 storfe. I 2008 og 2009 ble det ikke satt noen øvre grense for antall beitedyr i Vulufjell statsallmenning, som en prøveordning. I 2011 ble det vedtatt at det ikke skulle settes tak på antall beitedyr i statsallmenningen, men at fjellstyret allikevel vil vurdere begrensninger i antall beitedyr om beitebelastningen blir for stor. Antall dyr som har vært sluppet de senere årene har ligget på ca. 280 storfe, i tillegg slippes det ca. 20-25 storfe fra Sør-Fron (Eldåseter).

4.3 Lokale rammer

Gjerding

I kommuneplanens arealdel for Sør-Fron (vedtatt 2004) ble det vedtatt gjerderegel for fritidsboliger innenfor LNF-områdene. I 2009 ble det lagt til en mindre endring av gjerdebestemmelsen, som blant annet beiterettshaverne var med å utarbeide på grunn av konflikt med oppsett av strømtråd rundt hyttene og sau som ikke kom ut igjen. Dette gikk på inngjerding av tun og hva slags type gjerder som skulle tillates å sette opp.

For tomter avsatt til fritidsformål kan det etter søknad til kommunen gjerdes inn et samlet areal på inntil 300 m². Gjerdet skal være sammenhengende og av typen skigard eller annen type tregjerde. Bygninger som fungerer som en del av gjerdet, blir ikke regnet som inngjerdet areal. Eier har ansvaret for at bygninger og gjerde er sikret slik at beitedyr ikke går seg fast. Grinder skal slå utover.

Båndtvang for hund

Det er utarbeidet egen forskrift for båndtvang for hund i Sør-Fron, se vedlegg 7

5 UTFORDRINGER KNYTTET TIL BEITEBRUK

5.1 Beiteretten

Mange beitebrukere er av den oppfatning at beiteretten er så sterk at ingen kan rokke ved den. Rent juridisk er dette i stor grad riktig, men i praksis reduseres areal med beiterett gjennom omdisponering av utmarksområder til andre formål, som for eksempel hyttefelt, industriområde, skytefelt, motocrossbane og andre formål. Mange har derfor fått erfare hvor problematisk det kan være å drive beiting i slike områder. Dermed kan beiteretten i realiteten bli borte fra et område, ofte uten at beitebruker eller beitelaget har kommet med innvendinger. Gjennom økt utbygging i utmark, vil også arealkonfliktene øke. I forbindelse med omdisponering av utmarksareal til hyttefelt eller andre formål, blir beiterett og gjerdeplikt ofte glemt eller sett bort fra.

Det er i dag ca. 1 700 hytter i kommunen. I tillegg er det satt av areal til flere hyttetomter gjennom vedtatte planer. Det største pressområdet har vært på Gålå. Her er store arealer omdisponert til hytter, hoteller, skianlegg og annen turistvirksomhet. To andre større utbygde områder er Lauvåsen og Sjøsjålia. Kommunen er nå (2014-15) i gang med revidering av kommuneplanens arealdel hvor avsetting av areal til nye utbyggingsområder er et sentralt tema. Utbygginger og hyttefelt medfører økt trafikk i utmarksområdene, noe som er forstyrrende på både vilt og beitedyr. For beitenæringen generelt er det en fordel med konsentrert hyttebygging framfor et tilsvarende antall hytter spredt utover flere større beiteområder. Dette gjelder også for viltet, med hensyn til trekkveier og generell beitero i områdene.

I pressområdene vil det ofte oppstå interessekonflikter mellom grunneier- og utbyggingsinteressene, som ofte er sammenfallende på den ene siden, og beite-/jaktinteressene på den andre siden. Ved omdisponering av areal til andre næringsformål, har en ofte sett at grunneierinteressene går foran beiteinteressene. Dette er en kilde til uenighet, også innad i landbruksnæringen.

Opprettelse av kjerneområder for rovdyr kan også være med på å øke konflikten mellom beiterettighetshavere og forvaltningen. Mattilsynet kan vedta at beitebrukere ikke kan ha dyrene sine i områder hvor det er høye tap grunnet rovdyrangrep. Dette vil føles som et tap av beiteretten for dem det gjelder. Dette er en aktuell problemstilling for enkelte beitebrukere på østsiden av Gudbrandsdalen.

Figur 11 Ammekyr på utmarksbeite er et stadig vanligere syn, men ikke alltid konfliktfritt med hensyn til turgåere og hytteeiere (Foto: Ragnhild Sperstad).

5.2 Gjengroing

Den samla utnyttingen av trær og undervegetasjon er mange steder for lav til å holde skogen borte, slik at gjengroing skjer med stor fart. Det største problemet ved naturlig gjengroing, sett fra en beitebrukers ståsted, er at tresettingen blir tett. Tilgjengeligheten til beitet blir dårligere og planteproduksjonen redusert på grunn av at lite lys slipper ned i skogbunnen. Skogen vil over tid tynne seg selv. Men dette er prosesser som tar lang tid. Forsøk i fjellbjørkeskogen på vestsida av Håkåseterdalen, utført av Norsk Landbruksrådgiving Gudbrandsdalen og Skog og landskap 1993-2013, viste en markant økning av gras, da spesielt smyle, ved forsiktig tynning av bjørk. Tilgroing med einer er et problem rundt de fleste setervoller.

5.3 Rovvilt

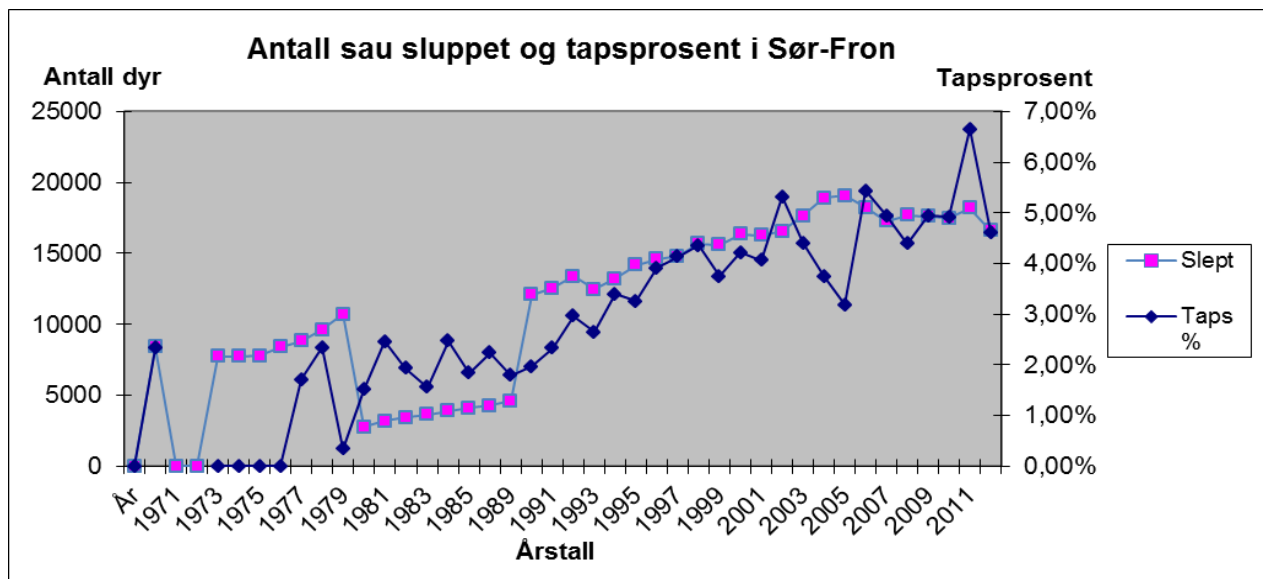
Da rovdirene nærmest var utryddet utpå 1900-talet på grunn av jakt, ble det mulig å legge om driften til et ekstensivt utmarksbeite med mindre tilsyn. Tabell 8 og figur 12 viser utviklingen av tap av sau og lam i Sør-Fron etter 1970-80. Det er ikke data fra alle beitelagene på begynnelsen av 1970-årene, eller for 1980 og 1985. Tallene viser at i perioden 1970-1990 var tapene av dyr på utmarksbeite forholdsvis lavt (jf. «normaltapet»). Etter den tid har tapene blitt fordoblet. Normaltapen er det tapet av husdyr som erfaringsmessig inntreffer i en besetning på utmarksbeite uten forekomst av rovvilt. I region 3, Oppland, er normaltapet for sau/lam 1,5 % for søyer og 3 % for lam i kommuner med overveiende fjellbeite, og henholdsvis 2 % og 4 % for søyer og lam i kommuner med overveiende skogsbeite. Tallene nedenfor viser en økning av tap av sau og lam på utmarksbeite i Sør-Fron fra midten av 1990-tallet.

Tabell 8 Utviklingen av sau tapt på utmarksbeite i perioden 1980-2013 i Sør-Fron (Kilde: Organisert beitebruk).

År	Sluppet			Tap (antall) ¹			Tap (%)		
	sau	lam	totalt	sau	lam	totalt	sau	lam	totalt
1980	1 148	1 622	2 770	9	33	42	0,8 %	2,0 %	1,5 %
1985	1 589	2 536	4 125	23	53	76	1,5 %	2,0 %	1,8 %
1990	4 589	7 490	12 079	68	170	238	1,5 %	2,2 %	2,0 %
1995	5 291	8 883	14 174	110	351	461	2,0 %	4,0 %	3,3 %
2000	6 066	10 291	16 357	136	554	690	2,2 %	5,4 %	4,2 %
2005	6 749	12 333	19 082	155	454	609	2,3 %	3,7 %	3,2 %
2010	6 190	11 285	17 475	186	673	859	3,0 %	6,0 %	4,9 %
2012	5 993	10 623	16 616	148	619	767	2,5 %	5,8 %	4,1 %
2013	6 180	11 003	17 183	200	680	880	3,0 %	6,2 %	5,1 %

Dagens forvaltning av våre rovviltarter bygger på Stortingsmelding nr. 15 (2003-04) *Rovvilt i norsk natur* og *Rovviltforliket av 2011*. Målsettingen er å sikre overlevelsen av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn i norsk natur, samt deres leveområder. Samtidig ble det fastsatt grenser for åtte forvaltningsregioner for rovvilt. Oppland er en egen forvaltningsregion, region 3, som styres av en politisk valgt rovviltneemd (representanter i Fylkestinget). Dersom bestandsmålet for en region er oppnådd, er det den regionale rovviltneemda som har ansvaret for forvaltningen av arten.

¹ Dette er tap som blir meldt inn til Fylkesmannen rundt 1. november hvert år. Også etter denne datoen blir det sanket sauer og lam.

Figur 12 Utviklingen av antall sau og lam sluppet (blå) og tapsprosent (rosa) fra 1970 til og med 2012 i Sør-Fron (Kilde: Organisert beitebruk).

I vedlegg 8, er forvaltningsområdene for ulv, bjørn, jerv og gaupe i Norge vist på kart. Disse ble fastsatt i 2003-04, med justering av grensene for jerv og gaupe i 2011, som vist på kart 13. Innenfor disse områdene skal rovdyr ha prioritet, utenfor disse områdene skal beitedyr ha prioritet. Dette innebærer blant annet at rovdryrområdene er prioriterte yngleområder for rovvilt, og innenfor disse forvaltningsområdene vil dermed virkemidler være rettet mot beitedyr, for eksempel i form av støtte til inngjerding, tidlig nedsanking av beitedyr osv.

Kart 13 Siste reviderte forvaltningsplan for rovvilt i region 3 trådte i kraft i 2012. Oppland er delt i tre områder: Beiteprioritert område, forvaltningszone for jerv med fire årlige ynglinger (rød) og forvaltningszone for gaupe med fem årlige ynglinger (grønn). Forvaltningszone for jerv dekker nordøstre del av Sør-Fron.

Oppland har ikke forvaltningsområder for ulv og bjørn, og man kan si at hele fylket er beiteprioritert med tanke på disse to rovviltartene. Forvaltningsområdet for jerv dekker nordre del av Sør-Fron kommune og følger grensen for Rondane nasjonalpark. Dette er prioritert jervområde. Det beiter i dag både sau og storfe i dette området. Generelt gjelder at vedtak om felling av rovvilt bare kan gjøres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning (§§ 9 og

10 i rovviltforskriften). Andre forebyggende tiltak skal derfor vurderes først. For jerv vil terskelen for å vurdere felling av rovvilt framfor andre forebyggende tiltak være høyere innenfor forvaltningsområdet. Resten av Sør-Fron er beiteprioritert område.

På grunn av økt rovdyrbestand og økt andel av streifindivider siden 1990-tallet, har konfliktnivået økt mellom forvaltningen og beitebruksnæringen. Fylkesmannen har mulighet til å gi fellingstillatelse på skadedyr i beitesesongen, og hver sommer gis det flere fellingstillatelser i Midtdalen. I Sør-Fron er det dokumentert husdyrtap som skyldes rev, kongeørn, ulv, bjørn, gaupe og jerv. På grunn av streifdyr av bjørn og ulv, kan det enkelte år i enkelte områder bli høye tap. Dette gjelder begge sider av dalføret. I Sør-Fron fikk 22 bruk utbetalt erstatning av tapt sau og lam på beite på til sammen kr 932 910,- i 2013 (tabell 9).

Tabell 9 Sauerstatning 2013 i Sør-Fron (Kilde: www.rovbase.no, 02.04.2014)

	Totalt	Sau	Lam
Antall søknader	23	-	-
Total tap	666	154	512
Omsøkt tap	578	130	448
Erstattet	384	85	299
Erstatningsbeløp	Kr. 932 910,-	-	-

Det er få dyr som blir funnet og undersøkt i løpet av en beitesesong. Tabell 10 gir en oversikt over sau og lam som ble undersøkt av SNO (Statens naturoppsyn) i 2013 i Sør-Fron.

Tabell 10 Skadedokumentasjon 2013 (SNO), dvs. undersøkte og registrerte sau i Sør-Fron av SNO (Kilde: www.rovbase.no, 02.04.2014).

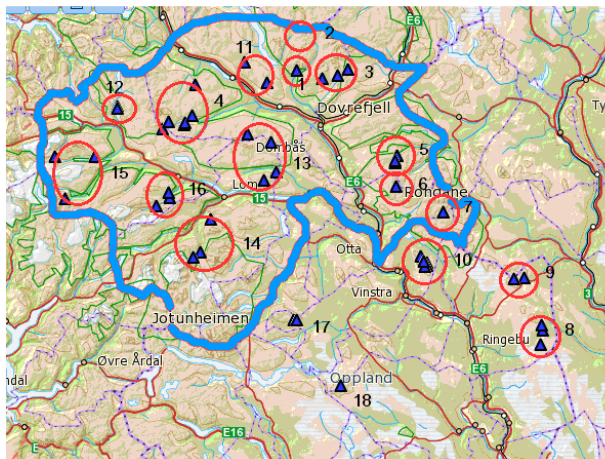
Antatt gaupe	Dokumentert jerv	Antatt jerv	Dokumentert bjørn	Antatt bjørn
1	4	12	2	7

Når det gjelder erstatning av rovvilt fordelt på skadevolder, viser tabell 11 at jerven står for høyest andel.

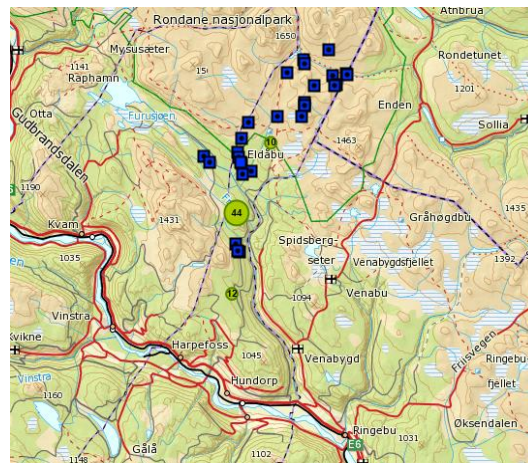
Tabell 11 Erstatning fordelt på skadevolder i 2013 i Sør-Fron (Kilde: www.rovbase.no, 02.04.2014)

Skadevolder	Antall sau erstattet	Antall lam erstattet	Totalt antall erstattet	Artens andel av totalt tap
Gaupe	4	48	52	13,4
Jerv	23	161	184	48,0
Bjørn	37	31	68	17,7
Ulv	21	39	60	15,6
Kongeørn	0	19	19	5,0
Uspesifisert fredet rovvilt	0	1	1	0,3
Sum	85	299	384	100,0 %

Det er Østkjølen og Vulufjell beitelag som har de største tapene av sau og lam som skyldes jerv. I følge tall fra Miljødirektoratet skjer hoveddelen av tap av lam til jerv i september og i august (på landsbasis). Når det gjelder rev er det motsatt. Da skjer hoveddelen av tap i mai og juni. For gaupe fordeler det seg jevnt utover sommeren, og for kongeørn er tapene høyest i juni og juli.

Kart 14 Påluste ynglinger av jerv i Oppland 2001-2011. Blå strek avgrensner det ønskede yngleområdet for jerv i forvaltningsplan for region 3. Kjente ynglelokaliteter (tidligere brukte og nyere) er markert med rød sirkel (Kilde: Rovviltnemnda i region 3, 2012. Forvaltningsplan for rovvilt i region 3 – Oppland).

Kart 15 Drepte lam og sauer (94 dyr) antatt eller dokumentert tatt av jerv i perioden 2009-2013 i Sør-Fron. Grønn strek viser grensen for Rondane nasjonalpark, som også er grensen mellom forvaltningsområde for jerv og beiteprioritert område. Beiteområdet brukes av Østkjølen og Vuludalen beitelag. (Kilde: Miljødirektoratet, 2014. www.rovbase.no).

Som vi ser av kart 14 er det i siste tiårsperiode påviste (antatt/dokumentert) ynglinger av jerv i Vulu-Musvoldalen og Tjønnsseterfeltet på østsiden av dalen. På vestsiden er det de siste to årene påvist ynglinger av jerv også i Langsua på grensen til Gausdal. Sistnevnte er utenfor yngleområdet i forvaltningsplan for rovvilt.

Mattilsynet ser alvorlig på de store tapene av sau og lam i Gudbrandsdalen. «*Mattilsynet anser at tap av dyr på beite utgjør den mest alvorlige og omfattende dyrelidelsen vårt område. Dersom det før beiteslipp er stor risiko for at det vil inntreffe en skadesituasjon som påfører alvorlig lidelse for et større antall dyr, plikter dyreholder å iverksette eller ta initiativ til nødvendige tiltak for å redusere risikoen. Hvis det ikke finnes tiltak som har dokumentert effekt, skal dyrene fjernes fra beiteområdet.*» Med hjemmel i dyrevelferdsloven og forskrift om velferd for småfe, sendte Mattilsynet våren 2014 ut brev til dyreeiere med tapsprosent på over 10 % de tre siste årene i jervesonen, med pålegg om å sette i verk tiltak i kommende beitesesong for å redusere tapene til et akseptabelt nivå. Hvis tiltakene ikke blir satt inn eller tapstallene ikke går ned, vil dette føre til pålegg om beiterestriksjoner i disse områdene (Kilde: Brev fra Mattilsynet DK Gudbrandsdal, 09.04.2014).

Sør-Fron og Nord-Fron kommuner har et felles rovviltjaktlag. Det er landbrukskontoret i Nord-Fron og Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor som administrerer jaktlagene i Fron og Ringebu i et interkommunalt samarbeid. Denne vaktordningen ble opprettet i 2011 og fungerer som et bindeledd mellom kommunene (landbrukskontorene), beitelagene i kommunene, Fylkesmannen i Oppland og jegerne i rovviltjaktlaget. I beitesesongen sender vaktordningen ut fortløpende meldinger ved observasjoner av rovvilt eller ved funn av døde husdyr som er tatt av rovvilt, søker fylkesmannen om skadefelling og kaller ut rovviltjaktlagene ved behov.

Bruk av kadaverhundekvipasjer øker sannsynligheten for å avdekke tap og tapsårsaker på et tidlig tidspunkt, noe som kan være avgjørende ved skadefelling, samt for å dokumentere rovdyrskade og påfølgende erstatning. Rovviltnemnda i Oppland har gitt midler til utdanning av

kadaverhundekvipasjer, og beitelaga får i forkant av hver beitesesong en oversikt over godkjente ekvipasjer som kan kontaktes til bruk ved akutte situasjoner og/eller som ordinært tilsyn.

I kapittel 6 er gjeldende beredskapsplan for beitebruk i Sør-Fron gjengitt.

5.4 Tekniske innretninger

Dårlige gjerder og usikrede bygninger er dyrefeller for både beitedyr og ville dyr. Det har over lang tid blitt færre husdyrbrukere og færre som deler arbeidet med vedlikehold av gjerder. Det er en tendens at gjerder mot utmark mange steder er av dårlig kvalitet eller er manglende. Mange gamle gjerder i utmark som ikke er i bruk lenger, blir ofte heller ikke vedlikeholdt. Ved eierskifter, blir det ikke alltid informert om hvor eiendommen har gjerdeplikt. Norske vintre med mye snø krever at gjerder ettersees hvert år. Eiere av landbrukseiendommer uten aktiv drift lenger, vedlikeholder ofte ikke sine gjerdestrekninger. Disse grunneierne når man ikke via informasjonsbrosjyrer fra landbrukskontoret. Beitedyr i hytteområder kan være problematisk, da få hytteeiere ønsker å ha beitedyr rundt hyttene sine. Bruk av gjerder i hytteområdene er stadig kilde til konflikt. Det har vært flere tilfeller av dyretragedier i kommunen siste årene hvor sau har satt seg fast i oppsatte strømgjerder uten strøm og uten tilsyn.

5.5 Hunder

Det dokumenteres hvert år sau som er drept eller skadd av løshunder. Løshunder kan også jage saueflokker med den følge at lammene kommer bort fra mødrene sine. Siste årene har konfliktnivået økt mellom hytteeiere/turgåere og storfeflokker. Dette gjelder spesielt turgåere med hund. Ikke alle hundeeiere er klar over at enkelte storfe kan angripe hunder og hundeeiere. I Sør-Fron er det innført båndtvang mellom 1. april til og med 15. oktober i de områdene der husdyr har rett til å beite og faktisk beiter.

5.6 Organisering av beitelagene

Utviklingen i beitenæringen med færre beitebrukere og større besetninger er for mange beitelag en utfordring med hensyn til økt arbeidsmengde per bruker. Dette gjelder både tilsyn og administrativt arbeid som rapportering, søknadsskriving mm for beitelagene. Det kan være vanskelig å få folk til styrer og verv mm. I Sør-Fron er det nå 73 medlemmer i organisert beitebruk (2013). Gjerdseter og Vallen beitelag er et av beitelagene som oppgir at det er en utfordring å drive et lag med så få medlemmer. Ryssland beitelag og Børkdalsfjellet beitelag har også få medlemmer.

En modell som kan være med å effektivisere arbeidet for beitelagene er å opprette et *beitesamlag i paraply-modell* slik de har på Lesja (Lesja beitesamlag). Her har beitelagene organisert seg i et samlag som fungerer som en overbygning over lagene. All administrasjon for beitelagene gjennomføres av beitesamlaget, som for eksempel annonsering, lønnsarbeid og søknader om tilskudd. Beitesamlaget har også en viktig funksjon som høringsorgan i arealrelaterte plansaker i kommunen. Det er også et viktig samarbeidsorgan for kommune, Fjellstyrer, Statens naturoppsyn, Fylkesmannen i Oppland og organisert beitebruk. Hvert av beitelagene har sitt eget styre og hver av styrelederne sitter i styret for beitesamlaget. Det er også opprettet en sekretærstilling.

Dette kan være en aktuell modell, som bør drøftes og vurderes i beitelagene i Midtdalen som et mulig tiltak framover.

6 TILTAKSDEL

6.1 Ta hensyn til beiteinteresser i kommunale planer.

Sør-Fron kommune har lagt til rette for en omfattende utbygging av fritidsboliger, og i praksis skjer det en omdisponering av fjellområder med hovedvekt på beiting til å være fjellområder som også tjener som turområde for brukere av fritidsboligene. Disse utfordringene bør forsøkes løst gjennom arealplanlegging og bedre informasjon. Beitelagene bør involveres aktivt i planprosessene, og de bør være mer aktive i overordna planprosesser for å gi sine innspill om areal prioritert for både beiting og bygging av fritidsboliger.

1. Beitekvalitetskartene fra Skog og landskap må brukes aktivt ved arealplanlegging i kommunen. Utbygging av områder med svært god-god beitekvalitet bør unngås.
2. De organiserte beitelagene må være høringsinstans i areal- og reguleringsplansaker som berører utmarksområder. Dette er viktig for at berørte beiteinteresser skal kunne melde fra om sine interesser på et tidlig nok stadium.

Ansvar: Planmyndigheten i Sør-Fron kommune og beitebruksnæringen.

6.2 Informasjon om gjerding og beiterett

Formål: Bedre forståelsen for beitenæringen og forebygge konflikter.

Det er stadig behov for informasjon om beitenæringen. Særlig viktig blir det å informere om storfebeiting framover.

1. Oppfordre grunneiere og utbyggere til å orientere at det går beitedyr i området, om beiterettslige forhold, og om gjerderegler ved salg av hyttetomter eller utbyggingsareal.
2. Informere om beiteretten på aktuelle oppslagstavler i seterområder. I tillegg informere om aktuelle temaer i relevante trykksaker, per i dag: «Din lokale hytteguide» og i «Hyttemagasinet Gudbrandsdal». Disse går ut til alle registrerte eiere av fritidsboligeier og setre i kommunene Ringebu, Sør-Fron og Nord-Fron, og er en kanal som bør brukes. Aktuelle temaer er gjerderegler og hvordan man forholder seg til husdyr i utmark. I områder hvor det går storfe, og som i tillegg blir brukt som turområde, bør beitelagene sette opp informasjonstavler om dette, og hvordan storfe kan reagere på hunder. Dette kan være et konfliktdempende tiltak.

Ansvar: Fjellstyrene, grunneierlag, beitelagene i kommunen og Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor.

6.3 Kontroll og vedlikehold av gjerder i utmark

Formål: Kontrollere og vedlikeholde dårlige gjerder, bygninger o.a. i dårlig stand.

1. Informere om gjerdehold i informasjonsheftet til Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor.
2. Rette fokus på gjerder generelt, men spesielt på gjerder i og ut mot utmark. Gjennomføre felles gjerdetilsyn med Mattilsynet, med oppstart i 2014. Mattilsynet har hjemmel til å fatte vedtak ved brudd på Lov om dyrevelferd, og har ansvaret for oppfølging av farlige gjerder.

Ansvar: Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor og Mattilsynet.

6.4 Øke andelen storfe i utmark

Formål: Øke andelen storfe i utmark

Fordeler:

- Beiting med to eller flere dyreslag gir bedre utnytting av et beiteområde.
- Lavere smittepress mht innvollssnyltere
- Pleier kulturlandskapet
- Billig fôr
- Mindre kraftfôrbruk
- Friskere og sprekere dyr
- Oppfyller beite-/mosjonskravet
- Bedre kjøttkvalitet?

Med dagens dyretall er det neppe mulig å øke beitingen med sau og lam vesentlig da prosentandelen sau og lam på utmarksbeite allerede er høyt i Sør-Fron, hele 95 prosent. De øvrige 5 prosent er hovedsakelig kopplam, vedder og søyer som trenger ekstra tilsyn. Økt beiting må da oppnås med flere dyr.

For storfe, var andelen dyr (av alle) på utmarksbeite i Sør-Fron ca. 48 % i 2014. Dette er en økning på 9 % i forhold til 2011. For øvrige storfe (ungdyr, okser og kviger) var andelen 47 % i 2014. Dette er høyt i forhold til mange andre kommuner. Strukturrasjonalisering og samdrifter gjør at færre av dagens melkekyr beiter i utmarka («krever» høyere avdrått, kalving året rundt og økt bruk av melkeroboter). Potensialet for økt beiting med storfe i utmark er i hovedsak innenfor kjøttproduksjon på ammekyr, og kanskje til sinkyr, kalver og kviger av melkerase. En annen mulighet er å kastrere flere okser, og la de gå to eller tre somre på beite. Dette vil imidlertid øke kostnadene i kjøttproduksjonen, så dette er en avveining hver enkelt må ta. Oppland er det eneste fylket der en kan få tilskudd om en velger å kastrere okser slik at de kan gå på utmarksbeite (RMP-midler). Per i dag (2014) er dette tilskuddet på kr. 575/dyr (kastrater av storfe og melkeku på seter). Dette kan veie opp noe for at det tar lenger tid å få slaktevekt på en kastrat.

Mål: Innen 2020 skal 55 % av storfeet gå på utmarksbeite.

Ansvar: Opp til hver enkelt produsent.

6.5 Få med flere storfebrukere i organisert beitebruk

Formål: Få med flere storfebrukere i organiserte beitelag.

I 2014 ble det søkt produksjonstilskudd for dyr på utmarksbeite for 2 166 storfe. Beitelagene i kommunen søkte tilskudd for 1 202 storfe på utmarksbeite i regionalt miljøtilskudd (RMP). Sistnevnte tilskudd gjelder bare for godkjente og aktive beitelag. I 2014 var det 964 storfe som ble sluppet på utmarksbeite som ikke er med i organiserte beitelag. Dette utgjør en sum på ca. kr. 21 000,-

I 2014 var det 57 brukere i Sør-Fron som hadde storfe på utmarksbeite (Kilde: PT-900, SLF høst 2014). Av disse er det 31 brukere som er medlem med oppført storfe i et organisert beitelag (Kilde: Organisert beitebruk 2014). Dette utgjør cirka halvparten av storfeiere som har storfe på

utmarksbeite. Halvparten av storfeeiere med dyr på utmarksbeite er ikke medlem i et organisert beitelag. Dette utgjør 26 potensielle medlemmer i Sør-Fron per 2014.

Mål: Innen 2020 skal 90 % av storfebrukerne med storfe i utmark være med i et organisert beitelag.

Ansvar: Beitelagene i kommunen.

6.6 Rydding av beitearealer i utmark

Formål: Få fram mer areal med bedre beite i utmark.

- Tynning
- Krattknusing
- Sambeiting

Ved tynning av skog for å få bedre beite, bør en sette inn tiltak på de vegetasjonstypene en får mest igjen med hensyn til beitekvalitet. Dette vil i første rekke være i gras-/urterik skog eller i engbjørkeskogen. Man får antagelig mest igjen for å tynne i den tette bjørkeskogen i lisdene for å få større areal med beite. Uttak av mye tre på tørkesvake lokaliteter vil føre til økt uttørring og enda dårligere beitekvalitet. Når det gjelder tilgroing med einer rundt setervollene, er det manuell rydding eller krattknusing som er aktuelle tiltak.

Ansvar: Beitebruksnæringen, grunneiere

6.7 Forebygge tap av dyr på utmarksbeite

Formål: Forebygge tap av dyr

Vi har i dag organisert beitebruk og mange aktive beitelag som jobber for å redusere tap av dyr på beite. En del av dette arbeidet støttes med FKT-midler (forebyggende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak) fra Direktoratet for naturforvaltning. Både beitelag og enkeltforetak kan søke. Som direkte tapsreducerende tiltak regnes blant annet tidlig nedsanking av sau (spesielt i jervesonene), forsinket slipp på utmarksbeite, flytting av sau til mindre rovviltutsatte beiteområder og beredskapsareal. I tillegg støttes utvidet tilsynsaktivitet i kombinasjon med andre tiltak som f.eks. bruk av vokterhund og kortvarig intensivt tilsyn når det er oppdaget akutte rovdyrskader og i kombinasjon med kadaverhund. Beitelag med rovviltutfordringer kan også søke tilskudd på elektronisk overvåkingsutstyr (radiobjeller) under ordningen «Tilskudd til investeringstiltak i beiteområder» hos SLF. Med hensyn til de store tapene av sau og lam til jerv i Østkjølen og Vulufjell beitelag, kan noen av de nevnte tiltakene være aktuelle.

I enkelte områder hvor man har hatt større tap enn normalt uten at man har klart å finne tapsårsak, kan bruk av elektronisk overvåking i en begrenset tidsperiode bedre kunnskapsgrunnlag. Radiobjeller kan være nyttig med tanke på gjenfinning av sau i beiteområdet og for å effektivisere sankingen. Elektronisk overvåking innebærer i hovedsak bruk av GPS-baserte radiobjeller, lammenoder² og merkeavlesere. Kadaverhund kan også brukes i

² En lammenode er montert på en klave rundt halsen på lammet og kommuniserer med radiobjella til søya. Beitebruksprosjektet i Oppland (2009-2012), utført av Fylkesmannen i Oppland, tok ut lammenodene av prosjektet på grunn av at erfaringene ikke var tilstrekkelig gode til å fortsette utprøvingen.

områder der tapsårsaker er dårlig kjent, for å bedre kunnskapsgrunnlaget. Foreningen «Norske kadaverhunder» holder også kurs for opplæring av hunder. Ordningen «Tilskudd til investeringstiltak i beiteområder» hos SLF kan gi tilskudd for saltsteinsautomater. For Vestkjølen beitelag, hvor det er lite dokumenterte tap, kan noen av de nevnte tiltakene være aktuelle.

Besetninger som har høye tap av lam på beite, som ikke skyldes rovdyr, må vurdere hvilke tiltak som kan redusere tapet. Tilbakeholdelse av lam fra voksne søyer med trillinger, svake lam og lam med lav vekt kan ha betydelig effekt. Dette kan også totalt sett være gunstig økonomisk.

Ansvar: Beitebruksnæringen

7 BEREDSKAPSPLAN FOR BEITEBRUK I SØR-FRON

2013

Utarbeidet av Midt-Gudbrandsdal Landbrukskontor i samarbeid med Børkdalsfjellet beitelag, Gjerdseter og Vallen beitelag, Vestkjølen beitelag og Østkjølen og Vuludalen beitelag.

Bakgrunn

Økning i tap av husdyr på utmarksbeite, og større krav til beitebrukerne når det gjelder dokumentasjon av tap, gjør at det vil være nyttig for beitebrukerne i kommunen å ha en beredskapsplan. Planen gir en oversikt over de tiltak som beitebrukerne faktisk gjennomfører, og ansvarsfordeling ved skadefunn, gjennomføring av skadefelling m.m.

Beitebruksplan

Plan- og utviklingsutvalget i Sør-Fron har vedtatt at det skal utarbeides en beitebruksplan for Sør-Fron. Planarbeidet er i gang, ansvarlig for planen er Ragnhild Sperstad, jordbruksrådgiver ved MGL.

Beitebruksplanen skal gi en beskrivelse av beitebruken i kommunen, sette søkelys på problemstillinger og utfordringer i tilknytning til beitebruken. Planen skal inneholde en tiltaksdel, med prioritering av aktuelle tiltak for å møte disse utfordringene.

Beredskapsplan

I beredskapsplanen har vi plukket ut de tema som omhandler forebygging av husdyrtap. Beredskapsplanen er mer detaljert for de enkelte tiltak, og gjelder for kommende beitesesong.

Gjeterlagene sender ut informasjonsskriv til sine medlemmer før beiteslipp. Dette omfatter plan for tilsyn, rutiner for varsling ved funn av skadde dyr eller kadaver og annen informasjon. Fylkesmannen sender også hvert år ut informasjon i samarbeid med SNO til gjeterlagene.

Tema:	Ansvarlig:
<i>Tilsyn i beiteområdene:</i> Plan for fordeling av tilsynsvakter Eventuelt samarbeid med flere gjeterlag dersom det blir registrert store tap i avgrensede områder.	Gjeterlagene organiserer tilsyn og sender ut oversikt til medlemmene før beiteslipp.

<i>Varslingsopplegg:</i> Rask varsling av leder i gjeterlag ved funn av skadde dyr eller kadaver. Rask varsling av SNO for dokumentasjon av skadegjørere. Merking av kadaver med merkeband. Varsling av Fylkesmannen dersom det skal gjennomføres akutt tiltak som tidlig nedsanking Informasjon/oppslag i beiteområdene for turgåere med navn på kontaktpersoner og tlf.nr.	MGL sender ut sms til beitelagslederne ved melding om rovviltobservasjoner og skadefunn fra SNO. Det er viktig at beitelagsleder videregir denne informasjonen til sine medlemmer. Ved varsling av skadefunn/ rovviltobservasjoner er det viktig at det føres raskt tilsyn i det aktuelle området. Fellingslederne vil gjerne ha inn all informasjon om beitedyr tatt av rovvilt for å kartlegge. Ved søknad om skadefelling og rovviltobservasjoner kontakt kommunen på tlf. 916 06 636 Gjeterlagene sender ut informasjon og aktuelle telefonnummer til medlemmene. Merkeband til merking av kadaverfunn må være tilgjengelig for medlemmene. Gjeterlagene må se over de infoplakater som er hengt opp for turgåere og fornye disse ved behov.
<i>Kontroll av gjerder og bygninger</i>	Gjeterlagene oppfordrer medlemmene til å følge opp dette. Kommunen sender ut informasjon om grunneiers plikter i info-brosjyre.
<i>Helsetilstand hos dyra ved slepp</i>	Gjeterlagene oppfordrer medlemmene til å sørge for tilfredsstillende helsetilstand på dyr som slippes på beite.
<i>Jaktlag:</i> Oppnevne jaktlag som skal stå for skadefelling og jaktlagsleder Utarbeide vaktliste for jegere Opplæring av jegere	Kommunestyret, miljø- og utmarksrådgiver.

Beredskapsplanen skal revideres hvert år. Ved revisjon må erfaringer fra foregående beitesesong innarbeides i neste års plan.

Kontaktpersoner

Lag	Navn	Telefon	e-post
Børkdalsfjellet beitelag	Pål Egil Rønn		
Ryssland beitelag	Ikke i drift		
Gjerdseter og Vallen beitelag	Stig Grytting		
Vestkjølen beitelag	Konrad Trettengen		
Østkjølen og Vuludalen beitelag	Jan Peter Steberggløkken		

Rovviltjaktlaget	Svein Dalseghagen ³ Pål Tofte ⁴		
Midt- Gudbrandsdal Landbrukskontor	Interkommunal vakttelefon 07.00-22.00		
Beredskapstelefon skadefelling (FMOP)	Bemann 07.00-22.00		
Fylkesmannen i Oppland			

Litteratur:

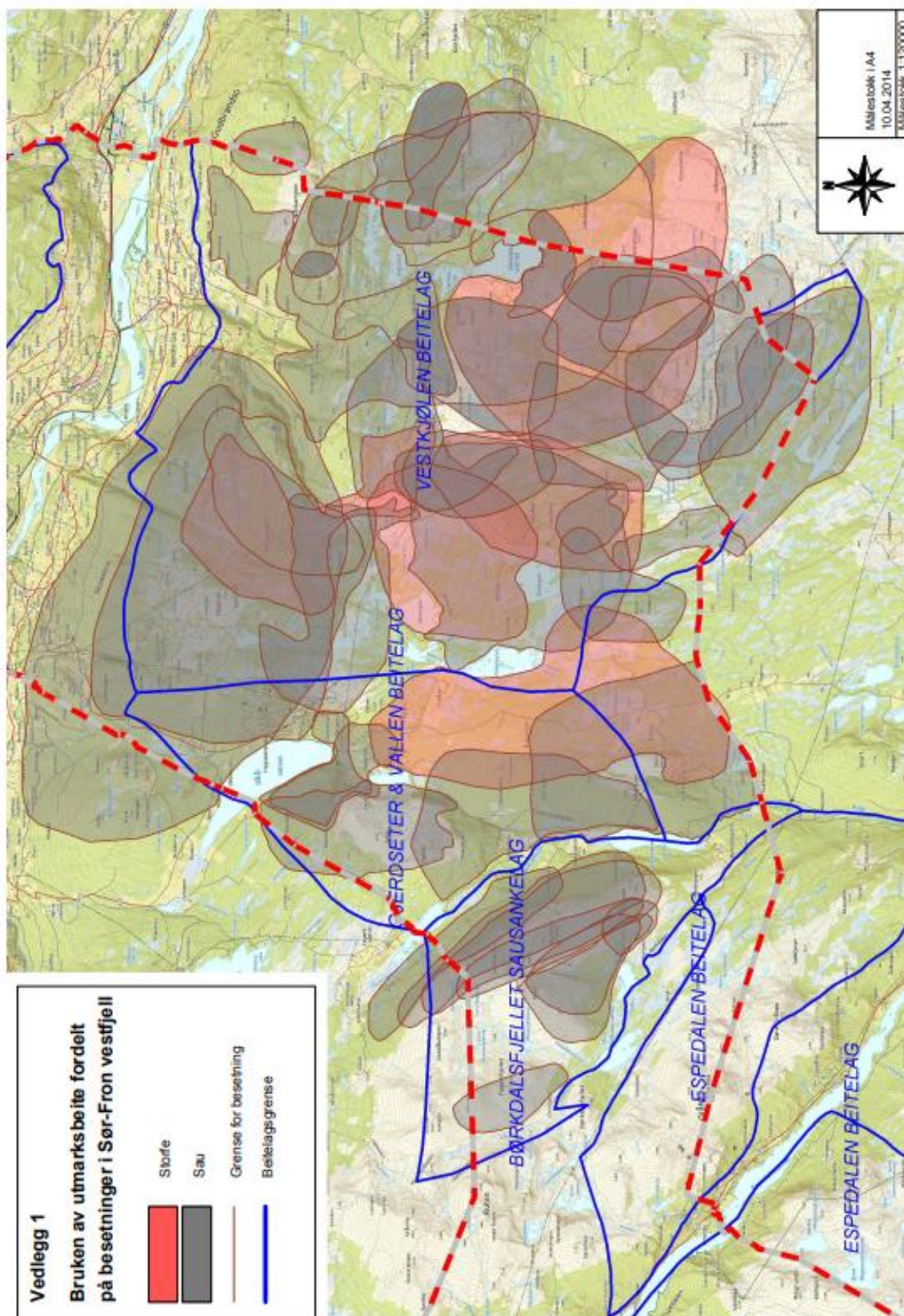
1. Rekdal, Yngve, 1999. Vegetasjon og beite i Sør-Fron vestfjell. Ryssland-Skurdal, Nordre Lia og Søre Lia grunneierlag. Rapport frå vegetasjonskartlegging. NIJOS-rapport 4/1999. ISBN 82-7464-158-2.
2. Rekdal, Yngve, 2000. Vegetasjon og beite i Børkdalsfjellet (Sør-Fron kommune). Rapport frå vegetasjonskartlegging. NIJOS-rapport 2/2000. ISBN 82-7464-247-3.
3. Rekdal, Yngve m.fl., Beitegrunnlag, beitebruk og avdrått i Børkdalsfjellet sankelag. Upubl.
4. Skurdal Erling, 1997: Beiting i utmark.
5. Beitebruksplan for Ringebu, vedtatt 2003.
6. Beitebruksplan for Øyer kommune 2014-2018, utkast.

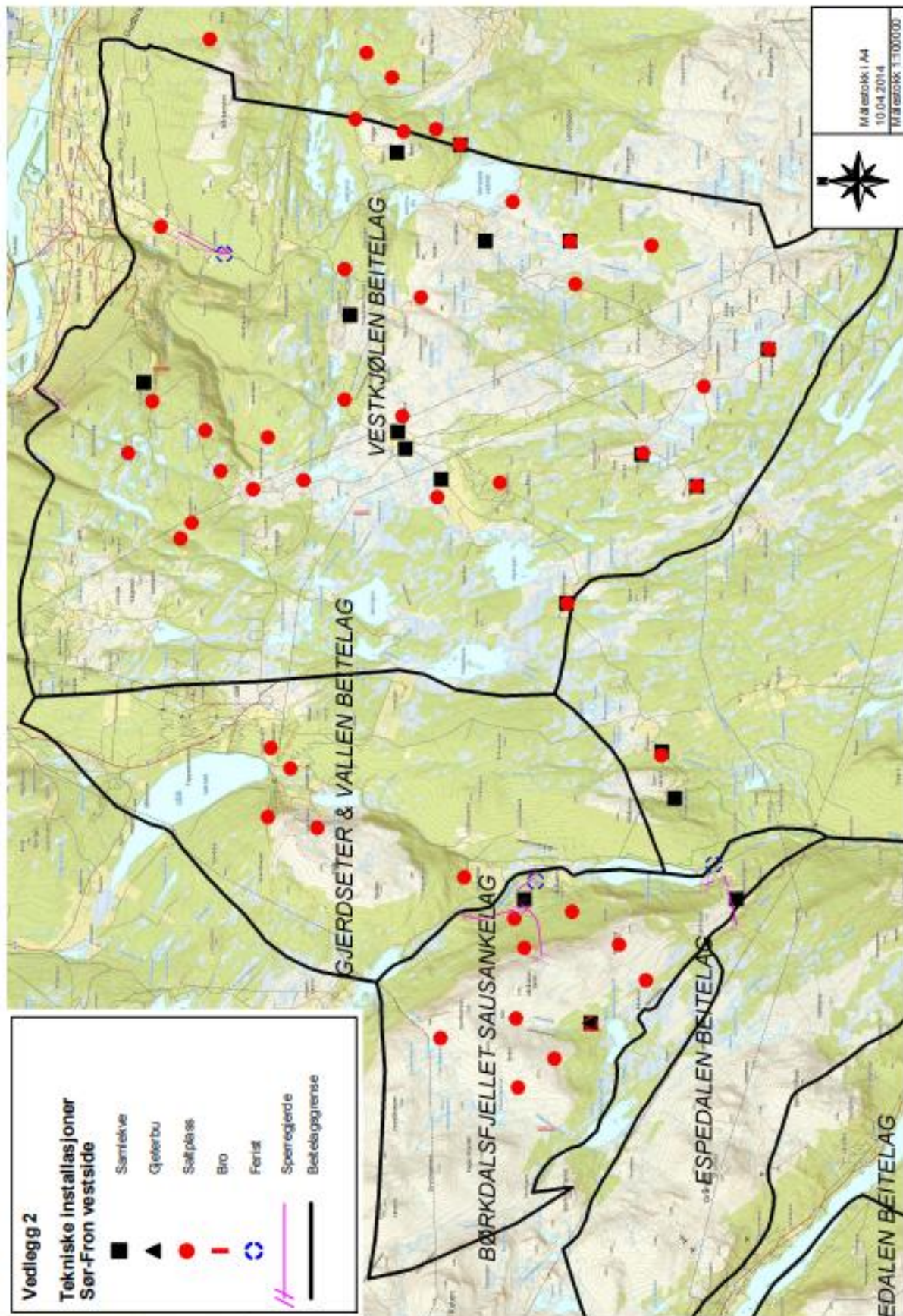
8 VEDLEGG

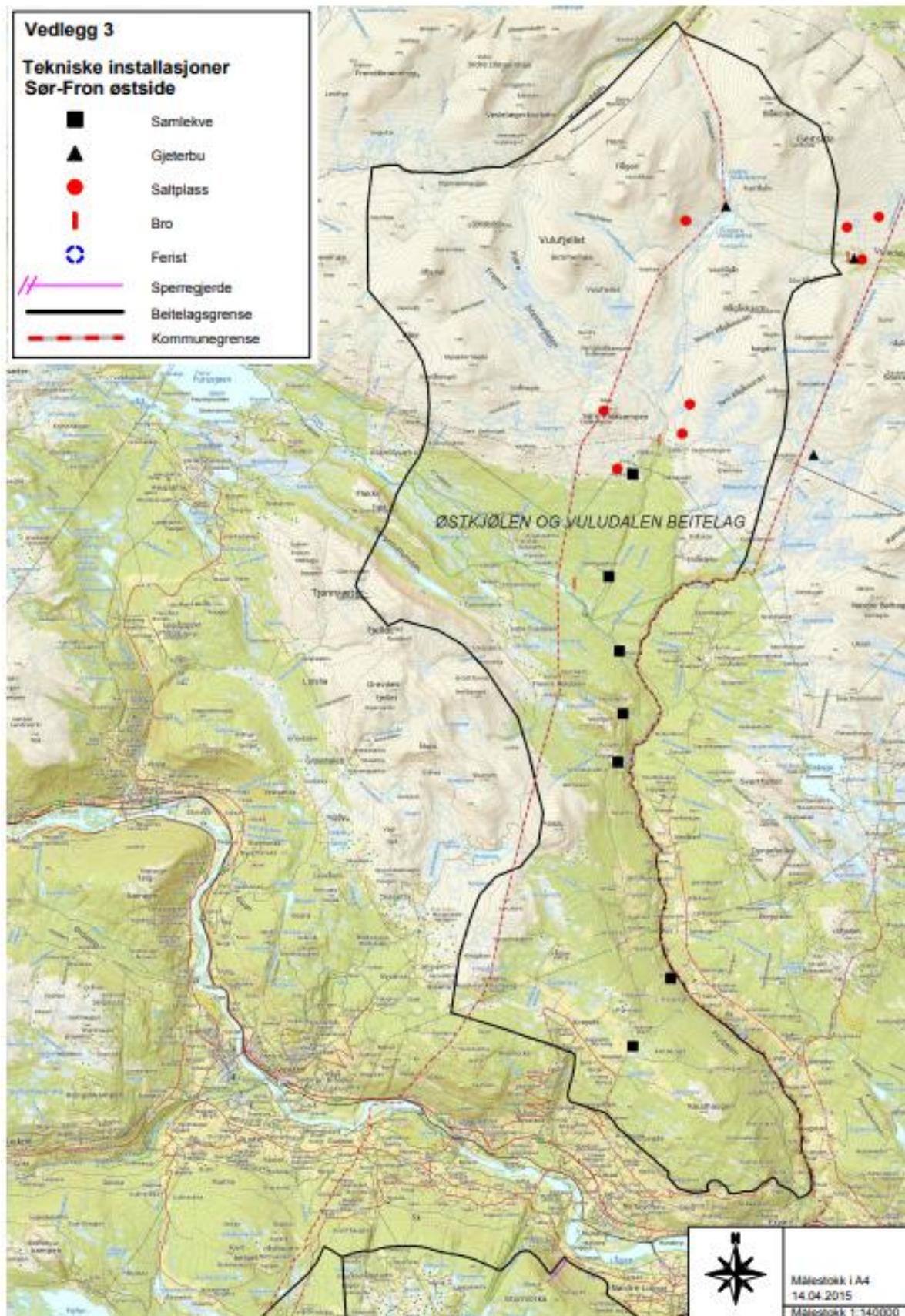
- Vedlegg 1 Bruken av utmarksbeite fordelt på besetninger i Sør-Fron vestfjell
- Vedlegg 2 Tekniske installasjoner Sør-Fron vestsida
- Vedlegg 3 Tekniske installasjoner Sør-Fron østside
- Vedlegg 4 Oversikt over grunneierlag i Sør-Fron og Nord-Fron kommune inkludert allmenningene
- Vedlegg 5 Beitevedtekter og beite regler for Vulufjell statsallmenning
- Vedlegg 6 Bruksregler for Espedalen bygdeallmenning
- Vedlegg 7 Forskrift om båndtvang for hund, Sør-Fron kommune, Oppland
- Vedlegg 8 Forvaltningsområde for ulv, bjørn, jerv og gaupe
- Vedlegg 9 Bruken av utmarksbeite fordelt på besetninger i Sør-Fron østside
- Vedlegg 10 Bruken av utmarksbeite fordelt på besetninger på Sør-Fron østside, sau og geit
- Vedlegg 11 Bruken av utmarksbeite fordelt på besetninger på Sør-Fron østside, storfe

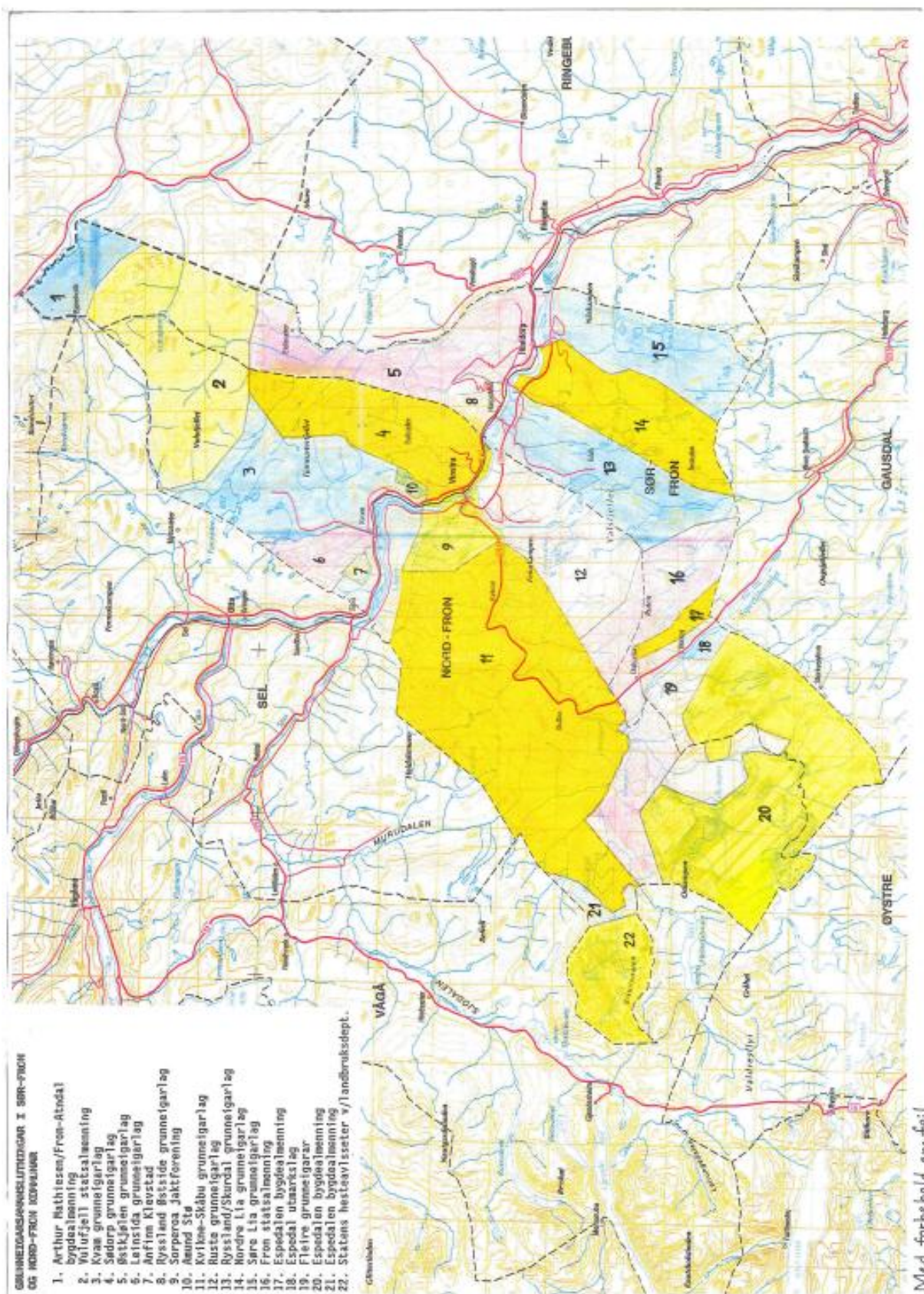
³ Jan Ivar Svendstad ble leder fra juli 2013

⁴ Terje Bjørke ble nestleder fra juli 2013

Vedlegg 5 Beiteregler og beitevedtekter for Vulufjell statsallmenning (vedtatt av Vulufjell fjellstyre)

Sak nr. 9/11

Beiteregler.

Vulufjell fjellstyre administrerer beite etter Fjellevens § 16 der det heter:

”Fjellstyret fastset nærare regler om ordninga av beitebruken innan statsallmenningen. Reglane kan mellom anna gå ut på inndeling av beitet i felt, fastsetjing av beitetider og avgrensingar i talet på beitedyr av de ulike slag innan de enkelte beitefelt. I reglane skal det seiast frå om det skal vere høve til beiting med lausfe og i tilfelle på kva vilkår.”

BEITEVEDTEKTER OG BEITEREGLER FOR VULUFJELL STATSALLMENNING.

Vulufjell fjellstyre vedtok i sak 3/01 nye beitevedtekter og beiteregler for Vulufjell statsallmenning. Dette ble revidert i sak 3/08, og i sak 3/09.

BEITEVEDTEKTER FOR VULUFJELL STATSALLMENNING

1. Jordbrukere med beiterett i Vulufjell statsallmenning har første retten til å slippe dyr på beite. Dersom det er ledige beiteressurser, kan fjellstyret leie ut beite til jordbrukere uten beiterett.
2. Løsfe kan bare slippes fra sine naturlige havneganger.
3. Fedrifter med sau, storfe og hest:
Første tillatte dato for slipp av beitedyr er 20.06.
Siste sankedato er 15.9.
4. Søknad om fedrifter må være fjellstyret i hende innen 1.mars. Fjellstyret kan gi flerårige tillatelser. Fjellstyret ønsker melding om antallet som blir sluppet så tidlig som mulig.
5. Fjellstyret kan dele inn statsallmenningen i beitefelt.
6. Fjellstyret kan avgrense tallet på beitedyr av ulike slag i de ulike beitefelt.
7. Fjellstyret kan sette krav til plassering av saltingsplasser.
8. Alle dyr som slippes i forbindelse med fedrift skal være godkjent av veterinær.

BEITEREGLER FOR VULUFJELL STATSALLMENNING

1. Kun beiteberettigete i Vulufjell statsallmenning kan slippe dyr på beite i allmenningen.

2. For beitesesongen 2008 og 2009 settes det ingen øvre grense for antallet beitedyr i Vulufjell statsallmenning. Dette er ei prøveordning for disse 2 sesongene, og seinsommeren 2008/2009 vil fjellstyret gjennomføre ei vurdering av beitebelastningen i statsallmenningen for å kunne ta stilling til behovet for event. restriksjoner på antallet beitefe i framtida.
3. Saltingsplasser bestemmes av fjellstyret i samråd med de beiteberettigete.

Tillegg(sak 3/09): Fjellstyret tar kontakt med NIJOS med tanke på engasjement for å utføre beitekartlegging innafor aktuelt område i vulufjell statsallmenning sommeren 2009. Videre å undersøke mulighetene for hel eller delfinansiering.

VURDERING:

Fjellstyret gjorde vedtak om ei prøveordning(sak 3/08). Det ble i prøveordningen ikke satt noe tak på antall dyr som kunne slippes i statsallmenningen. I sesongen 2009 ble det sluppet 215 dyr(voksne og kalver). I utvidet forlenget prøveordning i 2010 ble det sluppet 225 dyr(voksne og kalver).

Norsk Institutt for skog og landskap har gjennomført en undersøkelse av beitetrykk og trafikkbelastning i Kvamsfjellet i 2010, resultat fra denne foreligger ennå ikke. Beiteundersøkelsen ble foretatt av Yngve Rekdal(NIJOS), som tidligere har foretatt beiteundersøkelse i Vulufjell statsallmenning(1997).

Sist saken var oppe ønsket fjellstyret at man undersøkte muligheten for å foreta beiteundersøkelse også i Vulufjell. En egenandel for en slik undersøkelse vil for Vulufjell sitt areal komme på minimum 50-60 000 i tillegg er man avhengig av div. tilskudd fra andre offentlige etater(kommunene, fylkeskommunen, FMO osv), for at et slikt prosjekt skal kunne gjennomføres.

Med Fjellstyrets økonomi og hva som kan forventes av resultat utover det som ble utarbeidet av NIJOS i 1997, synes det som lite hensiktsmessig for fjellstyret å gå inn på et slikt prosjekt.

FJELLSTYRETS VEDTAK:

Pkt.2 i beitereglene erstattes med: Det settes ingen tak på antall beitedyr i statsallmenningen. Fjellstyret vil alikevel vurdere begrensninger i antallet beitedyr om beitebelastningen blir for stor.

Tillegget vedtatt i sak 3/09 strykes.

Vedtaket var enstemmig.

Vedtaket kan iflg. § 28 i Forvaltningsloven, påklages. En eventuell klage skal være skriftlig og sendes Vulufjell fjellstyre innen 3 uker fra mottak av dette vedtak. Parter har rett til innsyn i dokumenter jfr. Forvaltningsloven § 18 og 19.

--o--

Vedlegg 6 Utdrag av bruksregler for Espedalen bygdeallmenning

Kun §§ 1-5 som omhandler bruksrett, beitebruksregler mm. §§ 6-8, som omhandler jakt og fiske mm. er ikke med her).

BRUKSREGLER FOR ESPEDALEN BYGDEALLMENNING

FORORD

Disse bruksregler er gitt med hjemmel i lov av 19. juni 1992 nr 59 om bygdeallmenninger § 3-7, og er godkjent av Landbruksdepartementet etter bestemmelsene i samme lovs § 3-8.

Bruksreglene er bindende for allmenningsstyret og de eiendomsberettigede og bruksberettigede. Bruksreglene skal legges til grunn for styrets forvaltning av allmenningen og de eiendomsberettigedes og bruksberettigedes utøvelse av bruksrettene, ved siden av bestemmelsene i lov om bygdeallmenninger og annet lovverk. For å få oversikt over de bestemmelser som gjelder er det nødvendig å lese lovverk og bruksregler i sammenheng, samt å holde seg orientert om de avgjørelser som fattes av styret.

§ 1 FORMÅL

Formålet med disse bruksregler er å sikre en forsvarlig forvaltning og utnyttelse av allmenningen innen lovens rammer, slik at den kan opprettholdes som en fellesressurs til beste for de eiendomsberettigede og bruksberettigede, og dernest til beste for bosetting, næringsvirksomhet, naturmiljø og friluftsliv i bygdelaget.

§ 2 BRUKSRETT

2.1 Vilkår for bruksrett (lovens § 2-1)

Bruksrett ligger til jordbrukseiendommer innen det bygdelag som fra gammel tid har utøvd bruksrett i allmenningen. Med jordbrukseiendommer forstås eiendommer som etter dyrket areal, beliggenhet, bebyggelse og bruk har karakter av jordbruk.

2.2 Bruksrettsregister, eierskifte (lovens § 2-5)

Styret har ansvar for at det føres register over eiendommer med tilliggende bruksrett. Registeret er grunnlaget for manntallet ved valg av allmenningsstyre. Registeret skal inneholde opplysninger om hvem som til enhver tid utøver bruksretten.

Ved eierskifte og endringer med hensyn til utøvelse av bruksretten, eller stemmerett ved allmenningsstyrevalg, skal eieren gi skriftlig underretning til styret.

2.3 Bortfall av bruksrett (lovens § 2-6)

For bortfall av bruksrett gjelder lov om bygdeallmenninger § 2-6. Etter denne bestemmelse faller bruksretten bort:

1. Hvis jordbruksdriften på eiendommen blir lagt ned, og
 - a) jorden tas i bruk til annet formål, eller
 - b) blir liggende nede i et sammenhengende tidsrom av fem år.
2. Hvis eiendommen ved fraslag, annen frivillig avståelse, ekspropriasjon eller omdisponering mister sin karakter av jordbruk.

Bortfall av bruksrett inntreffer først når styret har truffet avgjørelse om det, og eieren av den eiendom det gjelder er underrettet om avgjørelsen. Når vilkårene foreligger har styret plikt til treffe avgjørelse om bortfall av bruksrett.

§ 3 FORVALTNING OG ADMINISTRASJON

3.1. Allmenningsstyret (lovens § 3-1)

Styret skal bestå av 6 medlemmer og like mange varamedlemmer.

3.2. Styrets oppgaver og myndighet (lovens § 3-2)

Styret representerer både eier- og bruksrettsinteressene og har til oppgave å forestå forvaltningen av allmenningen i samsvar med lovverket og disse bruksregler.

Styret har myndighet til å avgjøre alle spørsmål i forbindelse med allmenningens forvaltning og drift, herunder spørsmål om bruksrett, når ikke annet følger av lovverket. Styrets avgjørelser kan ikke påklages.

3.3 Regnskap (lovens § 3-10)

Styret er ansvarlig for at regnskapsførsel skjer i overensstemmelse med lov om bygdeallmenninger § 3-10 og regnskapsloven, eventuelt etter nærmere bestemmelser for regnskapsførselen fastsatt av departementet.

3.4 Revisjon (lovens § 3-11)

Revisor velges av årsmøtet og skal være registrert eller statsautorisert. Som revisor kan velges et selskap som driver revisjonsvirksomhet. Dersom årsmøtet foreslår andre revisjonsordninger skal disse godkjennes av departementet.

3.5 Årsmøte (lovens §§ 3-13)

Årsmøte skal holdes av de eiendomsberettigede og bruksberettigede hvert år innen utgangen av april måned. Møtet sammenkalles med minst tre ukers varsel.

§ 4 VALG AV ALLMENNINGSTYRE

Styret velges på årsmøtet, av og blant de eiendomsberettigede og bruksberettigede, i henhold til manntallet og forøvrig slik som bestemt i lov om bygdeallmenninger kap. 4. Valget tilrettelegges og ledes av en valgkomite som velges på årsmøtet i forbindelse med styrevalget.

§ 5 BEITE OG SETER

5.1. Beiterett (lovens § 6-1)

Eiendom med tilliggende bruksrett i allmenningen har rett til beite med så stor besetning som kan vinterfås på eiendommen.

5.2. Beitebruksregler (beiteordning) (lovens § 6-3)

Styret skal sørge for en fornuftig utnyttelse av beiteressursene i allmenningen, under hensyn til allmenningens flerbruksutnyttelse. Styret skal til enhver tid vurdere beitebeleggets størrelse og kan om nødvendig sette forbud mot beiting i deler av allmenningen, eller med visse slags dyr eller for et bestemt tidsrom.

Styret kan pålegge de beiteberettigede å opprette beitelag, og pålegge beitelagene å sørge for organisert tilsyn og sanking av dyr på beite. Foran hver beitesesong skal beitelagene gi melding til styret om det påregnelige antall dyr som skal slippes.

5.3 Disponering av ledig beite (lovens § 6-2)

Beite som ikke benyttes av de bruksberettigede kan allmenningsstyret gi andre adgang til å bruke. Villkårene for bruken fastsettes i avtale.

5.4 Behandlingen av seterhus når bruksretten eller rett til opptatt seter er falt bort (lovens § 6-8)

Hus på nedlagte setre kan bare selges til eier av annen eiendom med tilliggende bruksrett i allmenningen.

Vedlegg 7 Forskrift om båndtvang for hund, Sør-Fron kommune, Oppland

Dato	FOR-2006-12-19-1686
Publisert	II 2007 hefte 1
Ikrafttredelse	01.01.2007
Sist endret	
Endrer	
Gjelder for	Sør-Fron kommune, Oppland.
Hjemmel	LOV-2003-07-04-74-§6
Kunngjort	22.03.2007
Rettet	
Korttittel	Forskrift om båndtvang, Sør-Fron

Fastsatt av Sør-Fron kommunestyre 19. desember 2006 med hjemmel i lov 4. juli 2003 nr. 74 om hundehold (hundeloven) § 6.

§ 1. Eier eller innehaver av hund skal holde hunden i bånd eller forsvarlig innestengt eller inngjerdet i tiden fra 1. april til og med 15. oktober i de områdene der husdyr har rett til å beite og faktisk beiter.

§ 2. Denne forskrift gjelder ikke for:

1. dresserte gjeterhunder i arbeid
2. tjenestehund i arbeid, samt under lovlig trening eller prøving
3. hund brukt i ettersøk etter såret eller sykt vilt
4. jakthunder som brukes under lovlig jakt, samt under lovlig trening eller prøving mellom 20. august og 1. april, og som blir fulgt på forsvarlig måte av eier eller innehaver
5. organisert trening av brukshunder.

§ 3. Brudd på forskriften er straffbart, se lov 4. juli 2003 nr. 74 om hundehold (hundeloven) § 28.

§ 4. Denne forskriften trer i kraft 1. januar 2007.

Vedlegg 8 Forvaltningsområder for ulv, bjørn, jerv og gaupe

(Kilde: Miljødirektoratet, www.miljostatus.no, 14.03.2014)

1. Forvaltningsområde for ulv

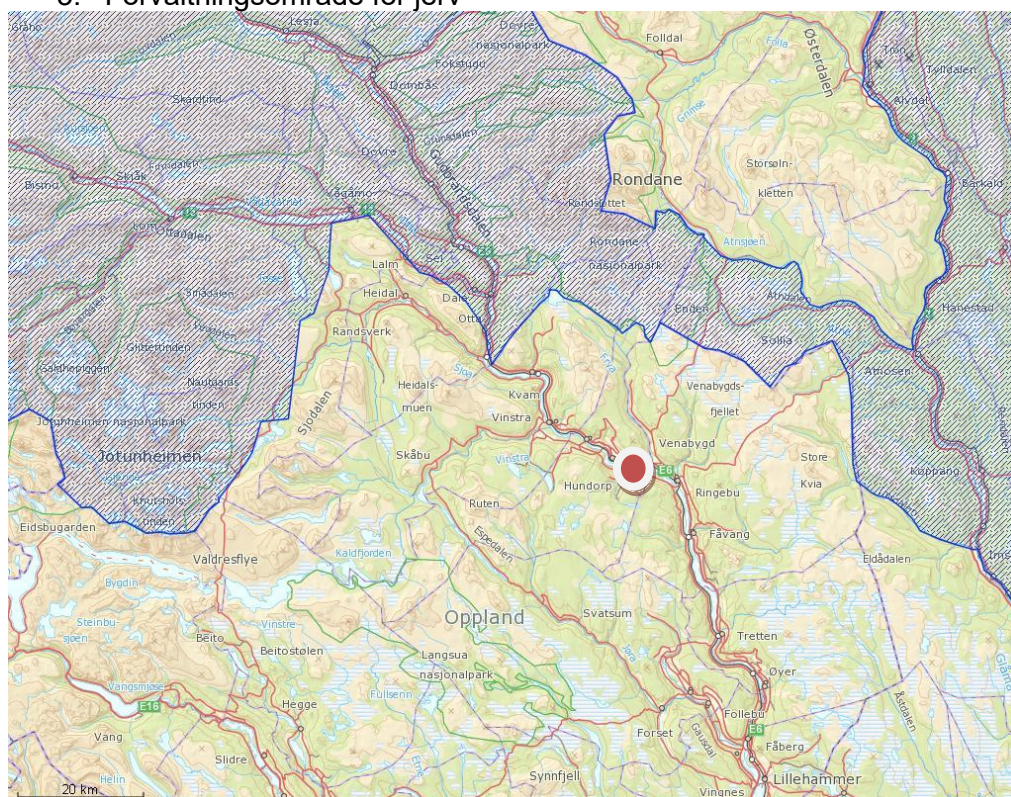

2. Forvaltningsområde for bjørn

3. Forvaltningsområde for jerv

 = Hundorp

4. Forvaltningsområde for gaupe

